

Fénixcon Brno 2018 Stovková výročí ve fantastice

Letošní FénixCon v Brně nesl přídomek Stovková výročí ve fantastice.

V sobotu prvního prosince jsme s Richardem dorazili do hotelu Vista krátce po jedenácté. Ještě než nám uvolnili objednaný pokoj, stačili jsme druhou polovinu přednášky Ondreje Herce „Súčasná budoucnost“. Ondrej rozebíral, kam směřuje současná literární fantastika (hodně mluvil o kyberpunku), a to, jak se do fantastiky promítá společenský vývoj. Z jeho přednášky mě nejvíc zaujala věta, kterou jsem si zapsala: „*Neexistuje literatura natolik pitomá, aby v sobě neobsahovala filozofii.*“

Pak jsme se potkali s Mišou a Zdeňkem Rampasovými, přičemž mě Zdeněk zavedl do Komárova knihkupectví, kde měli antikvární knihy (i sběratelské kousky) a nové knihy (včetně mé mizeonské trilogie). Prohlédli jsme si tam obrázky (grafické listy) Pavola Martinického, jeden z nich jsem si rovnou vybrala pro blízkou duši, neboť Vánoce se blíží.

Dozvěděla jsem se, že díky aktivitě mého nakladatele bude večer do pásma křtů a prezentací nových knih vmáčknuta i prezentace mé mizeonské série (nemohli jsme to plánovat dlouho dopředu, protože druhý díl vyšel v srpnu a my jsme nevěděli, zda stihneme třetí díl vydat do konce roku, což se nakonec povedlo).

V knihkupectví mě zaujaly krásné obálky Tří kapitánů, které ilustroval Tomáš Kučerovský. Vyložené na pultě a obklopené ostatními knihami v sousedství jsem je vyfotila dceři, aby viděla, jak si představuju skvělou obálku (ona je grafik a na téma obálek spolu vedeme lité boje). Zavedla jsem s panem knih-

kupcem debatu o skvělých ilustrátorech, a jako kdybychom ji přivolali, objevila se tam Jana Maffet Šouflová.

Prvně jsem se s ní na živo setkala na křtu Ženy se lvem v prosinci 2016, a už tehdy jsem byla úplně pař z její tvorby. Později jsem chtěla dceři ukázat, jaké knižní obálky se mi líbí. Vyhledala jsem Maffetiny webové stránky, abych zjistila, že Maffet je nejen excelentní ilustrátorkou, ale je taky harfenistkou, spisovatelkou a webovou designérkou. Ukázala jsem to dceři, aby viděla, co všechno je možné, pokud člověk něco opravdu chce a pokud je ochotný pro to pracovat. Jenom obě nás štválo, že jsme nikde nevyptávaly, kolik času Maffet zabralo, než se naučila takto malovat, takto hrát, takto psát (recenze pana Křečka na povídku v Ženě se lvem byla pochvalná). Maffet mi řekla, že mám dceři vzkázat, že musí hlavně pořád kreslit. S pomocí pana knihkupce našla mezi knihami první svazek, který v roce 1994 ilustrovala (Vyznavači Kaala). Obrázek na obálce té knihy ve srovnání s tím, co Maffet kreslí teď, vypadá jako chudá hladová příbuzná. Maffet tím názorně demonstrovala, jaký pokrok lze udělat za dvacet čtyři let.

Na workshopu autorského psaní u Jiřiny Vorlové jsem se konečně osobně seznámila s Radmilou Tomšů (vloni jsme spolu komunikovaly e-mailem, dělala jsem s ní rozhovor jako s vítězkou PAF pro Interkom), poznala jsem se s Marií Domskou, pozdravila jsem se se Zuzanou Hlouškovou (později se mi podařilo vnutit Zuzaně knihy k recenzi).

Vmáčkli jsme se do přeplněného sálu na přednášku Františka Novotného nazvanou „Sto let snahy pokračování na str. 7

OBSAH

Fénixcon Brno 2018		Těhle knize chybí mapa	23
Stovková výročí ve fantastice	1	5x H. P. Lovecraft	24
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Lovecraftiana Poetica	24
Vánoční tipy	2	H. P. Lovecraft: Dávná stezka	25
Hvězdný bulvár	3	34 obrazů ze života redaktora	26
Všichni jsme na stejné Lodi	8	Mike Mignola: Humr Johnson	28
Kdo je Pirx?	9	Časem s vědou – prosinec	29
Podruhé do těžé galaktické řeky	12	O velkých činech vědy a techniky	29
VÝHLEDY A AUTOŘI	13	Jak se neutopit v utopích	30
Komiksový vesmír ztratil Stvořitele	20	Třeštění letitého popularizátora 82	30
Momentky z Fénixconu	21	PĚŠKY NAPŘÍČ MARMOKOJEM	31
Alan Moore	22	Nenašli jste pod stromečkem?	32

PragoFFest 2019	32
Wittgensteinova kniha faktů	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

O podstatnou část tohoto čísla se zasloužil teplický dinosaur Franta Hlous, který nám opatřil text Václava Kajdoše zveřejňovaný v časopise VTM v roce 1967. Seriál VÝHLEDY A AUTOŘI současné „science-fiction“ (tzv. „západní“ větve) se na mnoho let, do vydání knihy Všechno je jinak, stal jediným dostupným zdrojem informací československé fanouškovské obce. Tato doba temna je částečně zdokumentována v monografii *Český literární samizdat 1949 – 1989*. Formou žertovné povídky ve 34 obrazech líčí její vznik Michal Příbáň na straně 26 a dál. Hesla věnující se specifickému samizdatu, kterému my scifisté říkáme fanziny, jsme s pomocí řady fanoušků napsali já a Jarda Olša, jr., možná o tom také časem napíšeme povídku.

Další delší text do tohoto čísla Interkomu nám poskytl Franta Novotný, jde o jeho doslov k Lemovým Příběhům pilota Pirxe, v dalších číslech vám nabídneme další texty zkoumající tvorbu polského giganta.

I v tomto čísle se vrazíme k temné genialitě H. P. Lovecrafta, jednak recenzí Ivo Fencle a potom Mistrovou básní Dávná stezka, kterou přeložil Richard Podaný. Překlad i s originálem najdete na straně 25.

Nejen čeští a slovenští fanoušci odcházejí, na straně 20 najdete vzpomínku na Stana Leeho.

Zdeněk Rampas

Předplatné i doplatné aneb konec * a ?

Je po Fénixconu, kde si několik našich čtenářů vyrovnalo předplatné/doplatné za několik posledních let. Nicméně opět jich bylo několik udíváno tím, že dle redakčních záznamů naposledy platili v roce 2016 nebo ještě hůře :-)

Proto zavádíme nový kód, už žádné * a ? . Najdete-li za svým jménem na adresním štítku číslo, pak toto znamená, který rok máte dle našich záznamů jako poslední zaplacený. Pokud tam číslo nenajdete, znamená to, že je vše v pořádku a nechceme vám jméno hyzdit posloupností (9).

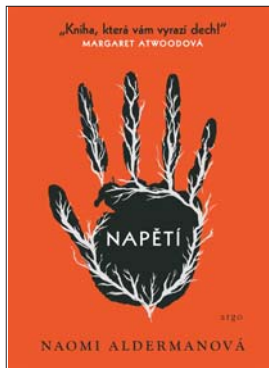
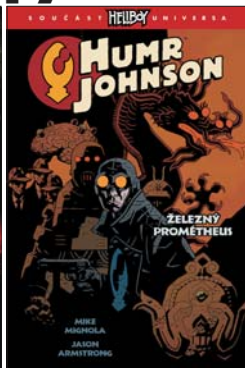
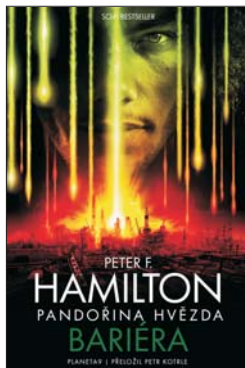
Předplatné činí opět 300 Kč a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR **IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Pokud jste tak již neucinili na Fénixconu či jinak, pošlete tři sta korun (čísla 300 Kč, respektive 12 euro, nebo podle momentálního kurzu), nebo můžete předplatné poslat složenkou na **mé jméno** a adresu redakce (je v tiráži :-).

Posíláte-li předplatné na konto, ale přes Českou poštu, upozorněte na to i mailem, mnohdy je identifikace plátce prakticky nemožná.

Zdeněk Rampas

Vánoční tipy

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 12/2018 (322)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Radek Dojiva, Miroslava Dvořáková,
Ivo Fenc, Jiří Grunt,
František Houdek,
Václav Kajdoš, Richard Klíčnick,
Lege Artis, Pavel Mandys,
Veronika Mayerova,
František Novotný, Richard Podaný,
Michal Příbáň, Zdeněk Rampas

Fotografie

Ján Žižka, Alena Rajnošková

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Jan Haberle, Pavel Kavánek

Vychází nepravidelně.
Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 21. 12. 2018

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Smil Flaška z Pardubic má iniciály SF a první Parcon byl v Pardubicích. To nemůže být náhoda.

Pokud při čtení nebo poslechu ranních zpráv máte pocit, že vás někdo pokládá za idiota, znamená to, že jste dobře integrováni do informačního obrazu světa. **Jefim Fištejn**

Izrael je tam, kde je, protože se posledních sedmdesát let staral o Izrael, a Palestina je tam, kde je, protože se posledních sedmdesát let starala o Izrael. **Pavel Svoboda (europoslanec)**

Každá socialistická vláda se vyznačuje inherentní snahou zabít každou husu snášející zlatá vejce, která se jim dostane do rukou. A nejen to, maso z ní nechají zkazit, peří rozpráší ve větru a ještě se chlubí, jak dobře si počínají.

David Weber: Povstání

◆ ◆ ◆
● **8. listopadu** posílá Honza Křeček popisky k fotografiím reportáže o brněnské konferenci. Ta mi mimochodem přišla velice vhod, na poslední chvíli vyřešila nedostatek materiálu reportážního charakteru, dorazí něco podobného i do příštího čísla?

Karolina Francová zve večerním mailem na křest Tisíciletého démona do knihkupectví Jotunheim, tak uvidíme...

● **9. listopadu** potvrzují Kiyomi Hirano, že dorazily dva výtisky Androgyna. Tak mám dárek pro japonské přátele, já si v nich moc nepočtu.

● **10. listopadu** nastal poslední den výstavy Bohumila Bimby Konečného v Pelléově vile. Vyrážíme tam znovu, protože od čtyř hodin probíhá komentovaná prohlídka. Většina komentářů sice pocházela z minule referované knihy, ale slyšet to naživo je jiná kvalita než si to jen přečíst. Přišel s námi i synek Pavel a naše skorosnacha Dagmar, která nafotila nejzajímavější, hlavně v knize neobsažené obrazy. Za známých jsme tam potkali třeba Milana Fibigera a další Bimbovy fanoušky.

● **11. listopadu** zve Hanina na křest knihy *Krev teče vždy červená*, ale do Nuslí je daleko, raději zajdu na jeho opakování v Brně.

● **12. listopadu** dopoledne nás navštívil František „Časem s vědou“ Houdek a odpoledne s Vilmou probíráme podrobnosti cesty do Liberce. Křest Tisíciletého démona se blíží.

V Neoluxoru křest další Renčinovy knihy, ale info jen na Facebooku, tak vám o tom víc neřeknu.

● **13. listopadu** nefungují stránky Fandomu. Naštěstí jen jeden den, ale je potěšující, že si někdo všiml, že někomu chyběly. (Asi kvůli zahájení CKČ.)

● **14. listopadu** zase v Neoluxoru. Daniela Kovářová křtí knihu *Jak chovat muže*, pomáhají jí při tom Ondřej Neff a Felix Slováček. Vedle toho dorazila i část autorů poznámek a komentářů, které dodaly chované či zkoumané subjekty jako David Gruber, František Novotný, Vlado Riša nebo Mirek Topolánek. Bohužel jsem se minul s Evou Hauserovou, která se tam také míhla, ale vyděsil ji dav celebrit.

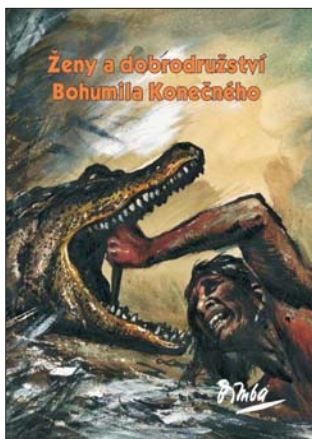
● **15. listopadu** u Regenta připíjíme prvnímu vnukovi Richarda Šusta a rušíme setkání za čtrnáct dní, protože připadá na den po schůzce KJV a den před Fénixem, takže příště až 20. prosince, protože 13. je hospoda plná...

● **16. listopadu** hlásí Jalna, že je hotový minulý Interkom. S Dárečkem se uvidím až na Fénixconu, tak mu jej předám tam, místo abych jej deponoval v Časlavské.

● **19. listopadu** dorazil jsem do Časlavské, abych se rozžehnal před cestou do Bílovce, Honza Vaněk, jr. mě upozornil na novou Pevnost s článkem Richarda Podaného, najdete jej (ten článek) na straně 12.

● **20. listopadu** v osm hodin ráno stepuju na nástupišti 1B a čekám na zpožděný Leosexpress, po půlhodině na mrazu jsem si pak o to víc vychutnal jeho relativní pohodlí, Pavlovi Poláčkovi se opět podařilo zakoupit mi místo, kam nikdo nepřišel 😊 S půlhodinovým zpožděním jsme dorazili do Ostravy – Svinova, kde už na mě čekal Karel Krajča z Vlčí boudy, nyní i pořadatel Fantastické Ostravy. Společně jedeme do Bílovce, přímo do restaurace, kam za chvíli dorazili Pavel Poláček a Randalf, který dopoledne nafotil výstavu před její likvidací. Randalf si kvůli tomu vzal volno, jeho zásluhy nesnižuje ani to, že mu dole nou nařídil zaměstnavatel. Pavel se asi dost nadřel, když musel odnášet skla ze všech padesáti vitrín, aby se neleskla před exponáty. Ale díky tomu je výstava perfektně zdokumentovaná. Pak jsme celé odpoledne asi do pěti bedýnek roznášeli exponáty podle jejich zapůjčovatelů, bohužel sami dva, slíbení pomocníci buď zapomněli, nebo onemocněli, a Karel Krajča musel brzy zase do Ostravy, má (mladou) rodinu. Tím ale nastal problém s mým návratem do Svinova, odkud mi jel nějaký mezinárodní rychlík. Naštěstí Pavel operativně umluvil Reného Bálického, aby si odvezl své makety artefaktů ze Hry o trůny, takže jsme okolo páté opustili Bílovec a jen doufali, že čerstvý sníh nevyvolá nějaké zácpy. Naštěstí se tak nestalo a mohli jsme celou cestu s Reném povídat o životě ilustrátora a autora na Ostravsku.

Na nádraží mě dobrá nálada z více než příjemné společnosti přešla, když se ukázalo, že vlaková doprava ve střední Evro-

pě poněkud zkolabovala, ale měl jsem štěstí a náš expres z Polska nabral jen půl hodiny zpoždění, i tak ale hrozilo, že na nástupišti umrznu, opustit jsem se ho neodvážil, protože „plánovaná doba zpoždění se může změnit“ a v nádražní budově byla stejná zima, jen tam tolik nefoukalo.

● **21. listopadu** vzpamatovaný ze všelijakého dobrodružství se před čtvrtou objevuji u Vilmy. Po mně dorazil ještě Honza Vaněk, jr. a pak Hanina Veselá, ta měla zpoždění, MHD trochu kolabovala, ale i tak jsme byli v Liberci díky Vilmině řidičskému umění včas a v knihkupectví Jotunheim dokonce mezi prvními.

Tam se nás ujala Karlička, já odevzdal Karolině památeční placky pro chystaný křest, které vyrobila Vilma, ta ale ještě sháněla v přečpaném centru Liberce nějaké místo k zaparkování.

Ze známých tváří se ukázala Jitka Ládrová, která vyučuje na místní VŠ nějakou marketingovou komunikaci a dovedla si i pár žáků, ke kterým do začátku křtu držela přednášku. Později z Hradce dorazili Zuzka a Honza Hlouškovi a nakonec i vydavatel knihy *Tisíciletý démon* Robert Pilch.

Křest se sestával vedle obvyklého připíjení a proslovu hlavně z inscenace oblíbené Karolininy scény, kde se nebohý Helmut pokouší vyloupit benzinku, neboť si nechal namluvit, že prokletí nepoctivých už nefunguje. Helmuta hrál Karolinin manžel Pavel (mimočodem výborně), Karlička si stříhla roli stařenky, které překážející bouchačka v kabelce brání najít kreditku.

Po křtu jsme vyrazili do výborné restaurace u Mašků, kde jsme se zapovídali tak příjemně, že jsme vyjeli o hodinu později, než bylo třeba, aby všichni stihli poslední metro, takže nás pak Vilma obětavě rozvázela do druhé hodiny druhého dne.

● **22. listopadu** jsem v knihkupectví Academia poprvé popatřil knihu *Český literární samizdat 1949 – 1989*, která obsahuje i část SF o fanzinech. Večer jsem váhal mezi pořadem Slova mají křídla a křtem knihy Haniny Veselé, až jsem nakonec nešel nikam.

● **23. listopadu** mě Filip Gotfrid obeslal anketní otázkou: *Jaký je Váš oblíbený seriál a proč?* Asi jsem mu svou odpověď moc nepomohl:

Poslední seriál, který jsem sledoval, byla spíše desetidílná série: *Génius - Einstein*, to si nejspíše neměl na mysli. Pokud je měřítkem a podmínkou oblíbenosti, že seriál sledujeme vícekrát, a jiné mě vlastně nenapadá, pak vede *Teorie velkého třesku*, po něm asi *Vikingové* (a v dávnověku *Dexter*).

A teď proč: *Teorie velkého třesku* si dokáže dělat legraci, velmi jemnou a decentní, ze současných posvátných krav politické korektnosti a genderového bláznění.

Bohužel i přes tu jemnost si progresivisté vynutili její ukončení. Je to o to smutnější, že i Cimrmani byli ve své kritice bolševika a ve svém posměchu odvážnější, a tehdy jim to prošlo.

Vikingové se alespoň snaží ukázat život v jeho surovosti, aby někdo zhylnul krutou smrtí, nepotřebují nám tři díly ukazovat, jak ubližuje

koťátkům, abychom se s jeho koncem nějak srovnali. A navíc nám tak nějak podprahově naznačuje, co jsou ty skutečné kořeny evropské civilizace.

Dexter – kdo by si nepřál, aby spravedlnost občas fungovala jeho nekomplikovaným způsobem, vždyť co je to pomsta? Zdi-vočelá spravedlnost.

● **25. listopadu** jsem se probudil s nějakou bolestí oka. Náhoda chtěla, že jsem narazil na uesběčko s rozhovorem, který před deseti roky Ivan Adamovič s mou malou dopomocí vedl s Vladimírem Svobodou, sestavitelem Tunelu do pozitíř. Tak jsem se strojem času na dvě hodiny vrátil do roku 2008, dva roky před vydáním katalogu *Planeta Eden*, kvůli kterému se rozhovor uskutečnil.

● **26. listopadu** domlouváme s naší dvorní ilustrátorkou Interkomu přetiskování komiksu, ale až od čísla 1, a dostanou ho jen včasní předplatitelé ☺

● **27. listopadu** dorazila pozvánka na předvánoční setkání v Nakladatelství Epoque.

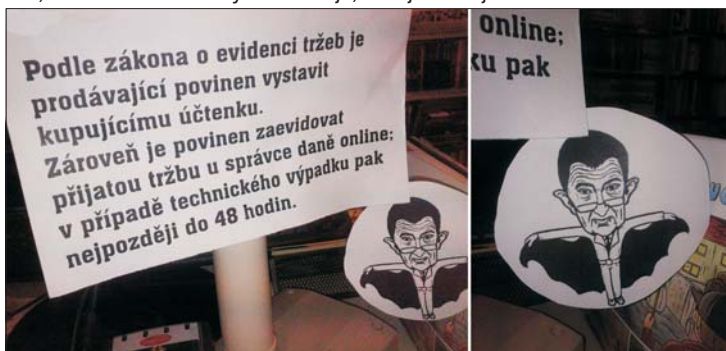
● **28. listopadu** v KJV Františka Vrbenská líčí hrůzy kapitalismu a dětské práce v době Julese Verna, je to o to sugestivnější, že jí samotné nebylo moc dobře.

Marně vzpomínám, kdo udělal pamětní razítka *Dinoconu* 2012. Cosi mi říká, že něco tak pěkného by uměl jen Mirek Dvořák. A dnes mi to potvrdil. A hned si tím přivodil další práci.

● **29. listopadu** jdeme s Honzou Vaňkem, jr. na křest monografie *Český literární samizdat 1949 – 1989*, který proběhl v Kampusu Hybernská. Michal Příběh formou povídky naznačil, jak šilená to byla práce, viz str. 26, a pak jsme se zapojili do všeobecného tlachání, já si popovídával hlavně s Jiřím Gruntorádem, správcem knihovny či archivu samizdatu *Libri Prohibiti* a s překladatelem Ladislavem Šenkyříkem. Moc jsme to ale neprotahovali, jako vždy v kampusu bylo obcerstvení dílem vegetariánské, dílem experimentální a hlavně už zítra musíme přeŽÍT BRNO.

Fénixcon 2018

● **30. listopadu** vyrážíme s Jirkou Doležalem na Fénixcon. Cestou jsme se zastavili v obci Horky, kde mu v malé továrničce, kde se navzájem vykořisťují za bdělého dohledu Babišových ministerstev otec a syn, vyrábějí součástky pro Jirkovy spektrofotometry. Je radost potkat někoho, kdo umí vlastníma rukama vytvořit něco nového (jen s pomocí pár vylepšených archaickejších NC strojů). Pak jsme se ještě zastavili v Jirkově rod-

ném domku, kde přechovává část své knižní sbírky, a pak už jsme v Pardubicích naložili Jarku, která si užívá role šťastné babičky, a vydali se do Brna.

Na Fénixu mi to jako obvykle splyvá, vybíral jsem předplatné Interkomu, zašel na přednášku doktora Šimůnka o mikrobiontu kosmické lodi, zvláště té generační. Po pár generacích by vznikl nový, bakteriálně nekompatibilní druh člověka.

O desáté následovala porada SF klubů, kde jsme si odhlašovali, že další Parcon (2019) bude spojen s BBConem v Banské Bystrici. Pak se objevil Mirek Dvořák, se kterým jsme asi do půl druhé klábosili na pokoji.

● **1. prosince** začínáme po vydatné snídani přednáškou Franty Novotného *Sto let marné snahy o nového člověka*, kde si všiml podobností nacismu, komunismu a současných neomarxistických prostředků ovlivňování společnosti. Následkem množství přednášeného materiálu mohutně přetáhl, snad mu to Leonard Medek odpustil, ostatně pokud se mu podařilo zkrátit mezislovní mezeru alespoň o třetinu, tak zpoždění hravě dohnal. ☺

Pak jsem se věnoval hlavně brněnským přátelům, se kterými mi se vídám jen párkrát do roka, Ondřeji Šefčíkovi, Honzovi Czechaczkovi a najednou byl čas slavnostního večera s křestem knihy Mirky Dvořákové. Zrovna tu dobu také dorazil Radek Dojiva, takže to bylo trochu o nervy, ale nakonec jsem stihl pokřtít i miniknižečku Lenony Štiblaríkové *Abeceda žerie deda*. Když mě Soyka vyzvala, abych knihu „poplul“ pro štěstí, vzpomněl jsem si na úryvek knihy *Královný nemají nohy* Vladimíra Neffa, kde byl hrdina uveden do tak krásného pokoje, že žvýkač tabáku vyplivl tento do tváře sluhy se slovy: Promiňte, příteli, ale váš obličej je zde jediné místo, kam mi není stydno si odplivnout. Takže na tak krásnou knihu také nemohu plivat, ale našťestí je tu obličej Marka E. Pochy...

Potom došlo i na křest naší Mizeonské trilogie, ale po pásmu skečů, které předvedlo nakladatelství Hydra, bylo zbytečné se je snažit v něčem překonávat, tak jsme se o to ani nepokoušeli a Mirka jen představila své tituly ☺

Pak jsme opět v restauraci spolu s Petrem Kotrlem, Radkem Dojivou, Filipem Gotfridem a pak i Zdeňkem Pobudou probírali překladatelské a nakladatelské strasti, došlo tuším i na premiéra. Okolo jedné se k nám přidal i Saša Rusevský, na procházce okolo hotelu zabloudil v divokých Medláncích, našťestí jej napadlo zavolat policii a ta ho jako taxík dovezla do hotelu Vista. Víc o conu ve střípcích od ostatních.

● **2. prosince** se vracíme přes Pardubice, kde nás Jirka vyložil na nádraží, vlaky mají okolo 80 minut zpoždění, ale do nějakého jsme se dostali a víceméně celí a neomrzlí dorazili do Prahy.

● **3. prosince** se scházíme v RUR, Filip a Tom a dva Honzové, chyběl tuším jen Bidlo.

● Honzovi Vaňkovi jsem vrátil texty o SF z T magazínu, které tam pod jménem O. Neff uveřejňoval Alexander Kramer. Doma mě čeká pozvánka na vánoční večírek Kristin Olsonové.

● **4. prosince** se zastavuji v Epoše pro knihy, Zdeněk trochu zničený, jsem zvědav, jak bude vypadat na večírku. Zjišťuji také, že už tam nepracuje Miša Voláková.

● **5. prosince** se v kavárně kina Lucerna scházím s Honzou Po-

lákem a probíráme práci na scénáři filmu podle jeho Malostranského d'ábla. Večer mě Jana Plauchová upozorňuje, že nefunguje možnost přidávat nová hesla do Kdo je kdo v SF...

● **6. prosince** pádím na poštu pro balík do ruky, Host poslal knihu, pak se zpožděním dorazím do Tritonu, dokonce jsem zde zastihl Stasa Juhaňáka, a pak s Michaelou dorazíme do Epochy, právě když Zdeněk Pobuda zahajuje uvítací proslov v nové, večírkem právě zasvěcené kanceláři.

Dáme řeč s Pepou Pecinovským, Martinem Fajkusem, Pavlem Koutským a Mišou Volákovou, která už žel v nakladatelství nepracuje a jen vypomáhá. Myslím ale, že ani víc peněz a volného času jí nemůže vynahradiť dobrodružný život v Epoše.

Už skoro na odchodu jsme se seznámili se zajímavým autorem knihy Příběh samurajů Romanem Kodetem.

Večer poslala Jiřina odkaz na letošní CKČ, pokud se letos chcete stát porotci, dejte mi vědět.

● **7. prosince** křest nové antologie *Ve stínu apokalypsy* jsme už nedali, Interkom se sám nenapíše.

● **8. prosince** večere v dejvickém Grossetu se Svoreňovými. Přijeli před týdnem autem z Anglie se zastávkou ve Štrasburku. „Veselá“ příhoda: když viděli, že všechna auta mají před okny naaranžované žluté vesty, aby je bylo vidět zvenku, tak si nejprve mysleli, že jejich držení místní policajti kontrolují tak přísně a často, že řidiči raději vstřícně proklamují jejich přítomnost ve vozidle. Pak se teprve dověděli o vzpourě žlutých vest.

„Méně veselá“ příhoda: popisovali také, jak si objednávali hotel na přespání ve Štrasburku. Pokud jste nedávno viděli film Šakal, myslím samozřejmě ten klasický z roku 1973, tak se dnešní atmosféra ve Francii od té tehdejší moc neliší.

Tehdy každé ráno objížděla hotely motospojka a vozila na policejní stanice přihlašovací lístky hostů ze všech hotelů a ubytoven. Dnes musíte při rezervaci nahlásit, jakým autem přijedete, kudy pojedete, kolik vás bude...

Před vjezdem do centra, kde už probíhají vánoční trhy, vám na policejním check pointu prohledají auto a zkontrolují, že jste dodrželi podmínky rezervace. Prohlídku dělají policajti, ale kousek za nimi postává početná vojenská hlídka od hlavy po paty v kevlaru a s připravenými puškami.

Už jen chybí, aby nad strážnici vlál transparent: Nenecháme si vzít svůj způsob života. To jsme ještě nevěděli, že ani ne za týden tam sedmadvacetkrát trestaný „mladík“ zabije pět lidí a zraní víc než deset lidí. Jeho pravděpodobně nikdo nekontroloval, aby nedošlo k diskriminaci.

● **10. prosince** vyrážíme s Michaelou na večírek ke Kristin Olsonové, překvapivě rychle jsme pochodili na poštu a koupili kolekcí letošních známek, takže i když jsme se ještě došli pokochat do prodejny Moser, váza s vybroušenou kopií Gustava Klimta za půl druhého milionu, už vím, co chci k Vánocům ☺, byli jsme u Kristin dřív než ona, našťestí se nás ujala její nová asistentka spolu s Martinou a Terezou. Pak dorazili Richard Klíčnick, Richard Podaný, potom i Vilma s Martinem, takže pokud jsme se slyšeli mezi spoustou pražských Američanů a českých nakladatelů, tak jsme si příjemně popovídali.

Večer doma pozvánka na narozeniny Roberta Rameše a upozornění na elektronické vydání Marmokoje, viz strana 31.

● **11. prosince** Randalfův kámoš Petr Benda dovezl z Jižního Města do SF muzea sedm beden exponátů z bílovecké výstavy. Naštěstí přišlo jen zlehka, tak nevadilo, že při přenášení beden musela být stažena střecha kabrioletu.

● **12. prosince** nás navštívila Veronika Polnická, která mě před časem přivedla na myšlenku vydat česky knihu *Lud'ka Peška Past na Persea*. A mezitím v Liberci křtí knihu A v ní stín.

● **13. prosince** po čase vyrazím na Slova mají křídla, dokonce s Michaelou, kterou zajímá kosmonautika.

O té mluvil hlavně Stanislav Kužel, pamatuju si, že v osmdesátkách vydal pár povídek a pak i v Ikarii. Radioservis mu vydal dvě knihy *Kosmonauti nula* a *Kosmonautika za oponou* o všech československých kosmonautech včetně náhradníků a letců, kteří prošli výcvikem.

Milan Bauman zase mluvil o své knize *Štvanci touhy*, mapující málo známé funkce mozku související se sexem a vším okolo něho.

Těšil jsem se na písničky Milana Dvořáka, ale asi je nemocem a zastoupila jej Zdenka Lorencová se svými francouzskými šansony.

● **14. prosince** jedeme na oslavu narozenin Roberta Rameše. Potkal jsem tam po letech Přemka Houžvičku a jeho ženu Petru, Martina Zhoufa a ještě pár známých. I když jsme promluvili jen s některými, domů jsme se dostali až po desáté.

Minicon 2018

● **15. prosince** vyrazíme ráno na Minicon, ale přes veškerou snahu dorazíme až na závěr první přednášky o *Hledání kořenů Klubu Julese Vernea*, hlavně asi kvůli následující přednášce byl sál docela plný, ze známých dorazili z větší dálky Dáreček, Pavel Mikuláščík a Pepa Pecinovský.

Od 11:30 začal Miroslav Houška líčit alternativní historii Čech a Evropy: *1434 ? Porážka vítězů*. Jak by mohla vypadat česká historie, pokud by bitvu u Lipan vyhráli radikální husité? Jiří z Poděbrad zabít, Praha nebo Plzeň v plamenech, naopak Čaňhrad roku 1453 zachráněn před Osmany? Třicetiletá válka o sto let dřív a výrazně kratší?

V 13:00 František Novotný zopakoval nám z Brna známou přednášku *Sto let marné snahy o nového člověka*. Ve 14:30 Martin Šust a Richard Klíčnik pohovořili o SF a komiksových plánech Arga, Martinovi se totiž rozbila fleška s přednáškou *Pozůstatky motivů z díla Julese Vernea v moderní fantastice*.

Mnislav Zelený Atapana od 15:30 v pořadí *Jižní Amerika v dobách Julese Vernea* a dnes mluvil o indiánech, mezi kterými prožil velkou část života a které zjevně miluje, a jejich prostřednictvím naznačoval, co je v naší civilizaci pokřiveného až zhozného. To ovšem neznamená, že by indiány a jejich život nějak prosvěcoval slunečními

paprsky. Život indiánů je těžký a ve většině případů i krátký, většina dětí umírá před dosažením dospělosti, ale kdo se jí dokáže dožít, tak je takřka ideálně zdravý a přizpůsobený životu ve svém prostředí. Kultura, ve které smrt není nic mimořádného, navíc pomáhá prožít snesitelně život i té většině, která nemá šanci na dlouhý život. Životní filosofie indiánů je založena na kontinuitě a ta je dosahována plazením a rozením dětí. Hlavním zájmem indiánů je každodenní obživa, sociální interakce – mají 400 názvů pro různé stupně přibuzenství (uvědomme si, že v češtině už se neliší ani označení strýce z otcovy a matčiny strany) – a boj o dostatek žen pro schopné bojovníky, války se nevedou o teritoria, ale o dělohy. Náčelník, aby prokázal své schopnosti, musí mít alespoň dvě ženy, dověděli jsme se. Jaroslav Houdek hned polohlasně pozdravil mezitím dorazivšího Filipa Gotfrida: Nazdar, náčelníku 😊

V 16:30 následoval Pavel Renčín se zajímavou úvahou: *Bylo lepší být romanopisecem v 19. století?* Přítomní autoři se mohli hodně dovědět o propagaci svých knih v době FB a Instagramu.

O hodinu později mluvil režisér Vít Vencel o tom, *Jak se točí Verneovka*, konkrétně živé vysílání *Ze země na Měsíc* v přímém přenosu na ČRo Dvojka, ale také o svých názorech na to, do jaké míry jsme oprávněni upravovat a aktualizovat klasická díla.

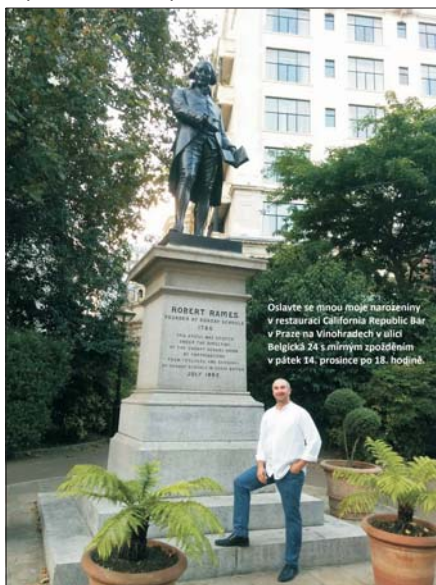
V 18:30 začala poslední přednáška *Svět Julese Vernea očima Zdeňka Buriana*. Měli ji společně vést Ondřej Neff a Ondřej Müller, ale prvnímu do toho něco vlezlo. Dověděli jsme se hodně o přípravě knih *Dobrodružný a Podivuhodný svět Zdeňka Buriana*, kde v té druhé jsou až na malé výjimky shromážděny kompletní ilustrace malíře k dílu Julese Vernea.

● **17. prosince** velké herní pondělí, dorazil Filip s Bí, Hana byla odrovnaná z péče o naši nastupující generaci na výstavě kreseb Karla Franty, ale zastoupil ji Tom Štípský, Honza Vaněk a Bidlo, čas si našla i naše ilustrátorka Kristýna a později dorazila i Eva Holcmanová. Hráli jsme novou hru *Naše století*, a na

to, že ji k nákupu dostatečné velikosti přidává Albert, je docela dobrá.

● **18. prosince** jsem se nechal vytáhnout na prohlídku Národního muzea, s Michaelou jsme se zařadili na konec fronty a postupně se k nám přidali naše skorosnacha Dagmar a Pavel Poláček. Muzeum je opravdu nablýskané a působí světle a velkolepě, doufám, že ještě opraví pár uražených rohů, kde to asi stěhováci nevybrali. Výstava ke stům roků Československa mi přišla nějaká zmatená, nebo tam bylo příliš lidí, abych z toho něco měl. To už mi víc dala čistě arbitrárně sestavená sbírka kuriozit 2 x 100, kde vedle šatů Napoleonovy rakouské manželky najdete trilobita a o kus dál železný meteorit vedle rakve mumie.

Zdeněk Rampas

o nového člověka“. František se tam zamýšlel nad tím, jak je možné, že se v historii přes veškerou snahu nepodařilo vypěstovat „dokonalého“ člověka.

Po slavnostním vyhlášení vítězů literárních soutěží (Daidalos, Fénix pro Jiřinu, Zlatá zebra) Michael Bronec vyhlásil letošní vítěze PAF (Přeboru autorů fantastiky), kde se hodnotí autoři, kteří ve všech literárních soutěžích uspěli nejlépe. Už od roku 2014 dělám v rámci PAF rozhovory s vítězi přeboru (naverboval mě Vladimír Němec) a Zdeněk Rampas je pak publikuje v Interkomu. Letos bude zavedená praxe pokračovat, ale předtím, než trojici vítězů zalám dotazy na jejich tvorbu, musím od Michaela vydyndat jejich adresy (tak aby to vyšlo v prvním Interkomu v roce 2019).

Následně proběhlo loutkové divadelní představení ansámblu nakladatelství Fortna nazvané Fantastická zvěřecí rada, zpracované na motivy díla Smila Flašky z Pardubic. Zvířata radí autorce, jak se vyrovnat s kritikou, jak uspět v konkurenci, jak neztrácet nervy. Hráli Františka Vrbenská, Zuzana Hloušková, Jan Hloušek a Martin Vondráček. Nakladatelství Fortna vydalo v letech 2016 – 2018 čtyři svazky povídek autorek české a slovenské fantastiky Žena se lvem, Žena s drakem, Žena se sovou a Žena s labutí, viz elfortna.cz

Ještě před tombolou proběhly křty a prezentace nových knih:

- Ve velkém stylu pojatý křest sbírky hororů českých a slovenských autorů *Koleje smrti*, jejichž společným jmenovatelem jsou koleje. Kniha byla vtipně pokřtěna proštípnutím konduktérskými kleštěčkami.
- Křest sbírky hororů z Ašska autorky Anny Šochové nazvané „Země ztracenců a prokletých“. Kmotrou knihy byla Františka Vrbenská. Určitě to bude fajn čtení, ostatně už v létě jsem si na FF v Chotěboři se zájmem vyslechla Anniny přednášky, které věnovala historickému vývoji Ašska.
- Křest knihy Haniny Veselé – „Krev teče vždycky červená“ (pokřtěno příhodně zeminou z urnového háje).
- Představení mé mizeonské trilogie – jak můj nakladatel uvedl: Bylo nám jasné, že předcházející velkolepá představení nemůžeme překonat, takže se o to ani nebudeme pokoušet. Jen jsme stručně představili, že *Návrat na Mizeon* vyšel, je kompletní a je v prodeji. Rozhodně jsem poděkovala Vladimírovi Němcovi, který mě k vydání Mizeonu tiskem dokopal, a taky nakladateli Zdeňku Rampasovi, protože nám s tím moc pomohl. Ještě jsem měla poděkovat Marii Semíkové za korektury a svatou trpělivost, ale byla jsem tak vyklepaná, že jsem byla ráda, že můžu jít zpátky na židli. Později jsem se mlátila do hlavy (možná proto mám ty migrény, že se tolik mlátím do hlavy), že jsem byla stručná až příliš a ani jsem neřekla, do jakého

žánru lze ty knihy zařadit. Doplním alespoň tady: *Návrat na Mizeon* je space opera. Tato trilogie je součástí většího celku (megasérie *Příběhy z Metapros-toru*), ale dá se v pohodě číst nezávisle na ostatních románech, které byly doposud vydány jen jako e-booky.

Poslední střípek:

Kolem půlnoci jsme s Richardem poseděli v hotelové jídelně s Míšou a Zdeňkem Rampasovými a dostala jsem díky nim šanci osobně se seznámit s malířem Pavolom Martinickým, jehož obrázek se stane součástí vánoční nardítky pro naši rodinu. Pavol je stavbař, což je naší rodině blízké, neboť naše babička vystudovala dopravní stavby a nejstarší syn zase stavební materiály. A já měla tu drzost Pavolovi radit, že by si měl sakra pořídít webové stránky, aby se o jeho tvorbě dozvědělo víc lidí.

A mohla jsem posedět s Františkem Novotným, jehož přednáška „Sto let marné snahy o nového člověka“ si získala naši pozornost. Po půlnoci na prahu neděle jsem se setkala i s mladou autorkou Flavií, jejíž úžasné propracované texty s neobyčejnými postavami a zneklidňující atmosférou mě už jednou dojaly k slzám (fakt). Flavia mě představila své kamarádce, dívce s perfektně padnoucím cylindrem, jejíž jméno se v mé paměti naneštěstí neudrželo (omlouvám se), a taky jsme se viděli s Katkou Foltánkovou, které moc fandím (známe se už z projektu *Žena se lvem*) a jejíž skvělé stránky www.literarnialchymie.cz/ mi kdysi doporučil Zdeněk Rampas. Taký jsem prohodila pár slov o larpech (archaicky „dřevárnách“) s Jitkou Ládrovou, autorkou a propagátorkou fantasy, jejíž fotografický cyklus „Žít fantasy“ mě baví a který je možno najít na www.facebook.com/jitkaladrova/

Mirka Dvořáková

Odposlechnuto

Francouzská vzpoura žlutých vest je v podstatě boj mezi těmi, kdo se bojí konce světa, a těmi, kdo se bojí konce každého měsíce.

odposlechl Marian Kechlibar

Politický systém odsouzený k zániku dělá instinktivně mnohé pro to, aby tento zánik urychlil.

Jean-Paul Sartre

Je naprosto nepochopitelné, že migraci podporuje především levice, jelikož migrace sociálně ohrožuje ty vrstvy domácího obyvatelstva, které levice ochraňuje.

Prostředky na vydržování miliónů neproduktivních migrantů budou chybět v kase, ze které se vyplácí podpory a penze, tečka. Kdo tohle nevidí, je buď blázen, nebo progresista.

Aston

Všichni jsme na stejné Lodi

Po nedávno vydaném *Skleníku* vyšel s krátkým odstupem (opět ve spolupráci nakladatelství Argo a Triton) rovněž debutový román Briana W. Aldisse *Nonstop*. Příběh lidské společnosti, která dokonale zapoměla, že své životy prožívá na palubě vesmírné lodi, zůstává i šedesát let od svého vzniku stále živým, což dokládá i v pořadí páté české vydání. Od svého prvního vydání v Odeonu z roku 1979 se tedy *Nonstop* vrací do rukou českých čtenářů s téměř železnou pravidelností co deset let, a ačkoli i tentokrát vychází v původním překladu Jaroslava Veise a Veroniky Maxové, jedná se o autorem lehce rozšířený text, v novém českém vydání navíc doplněný o originální předmluvu anglického spisovatele Christophera Priesta...

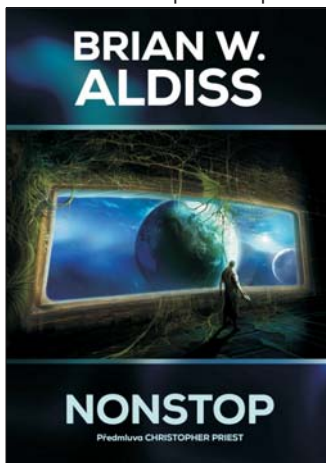
Roy Complain je vším možným, jen ne sympatickým hrdinou. Věčně mrzutý a vztekly lovec z primitivního kmene Greenů přijde o ženu, kterou možná nenáviděl, ale alespoň byla jeho vlastní, a je odsouzen nejen k samotě mezi muži, kteří nemají na ženu nárok, ale i k veřejnému výprasku. A to je ta příslowecná poslední kapka do poháru jeho přítomnosti. Vždy věděl, že je s okolním světem něco špatně. Aniž by své pocity dokázal pojmenovat, chápal, že mezi unifikovanými ubikacemi a podobně stereotypní džunglí bujících poniků, které obklopují veškerý jeho život, leží nespecifikovatelná marnost, prázdnota a svět, který by měl nabízet něco víc, ale z nějakého důvodu to nenabízí.

Přestože doopravdy neví, co hledá nebo po čem tak urputně touží, vychodisko nalézá v nabídce kněze Marappera opustit kmen a najít místnost nazvanou Řídící stanoviště. Podle všeho totiž vše, co je odjakživa obklopuje, není celým světem, nýbrž jen soběstačným lidským výtvozem. Jakkoli nemožná mu myšlenka, že jsou všichni už po mnoho generací uvězněni na vesmírné lodi putující k neznámému cíli, připadá, nakonec kývne a v pětičlenné skupině se vydá na dobrodružnou cestu Pustinami směrem k legendární Přídi, kde by mohly ležet nejenom odpovědi na palčivé otázky, ale i vzrušující možnost vše řídit – loď, její cestu a dost možná konečně i vlastní osud.

První polovina knihy je pomalá až lehce ubíjející, motivace hrdinů vyplývají z pocitů, které oni sami nejsou schopni formulovat, přičemž kupředu je zpočátku žena především prospěchářský Marapper, jeho pokrouceně freudovské Učení a touha po moci, jež je však stejně omezená jako myšlenkové pochody všech zúčastněných. Přestože je celý příběh nahlížen optikou Roye Complaina, vybudovat si k němu (nebo ke komukoli dalšímu) jakýkoli vztah je minimálně zpočátku obtížné. Všichni jsou dokonalým konstruktorem prostředí, v němž žijí – primitivní, často krutí, lhostejní a bez sociálních vazeb, které by vycházely z něčeho víc než z prosté potřeby sdružovat se za účelem přežití. Je v nich jen málo lidského, a i to málo se dere na povrch především formou agrese a sebelitosti. Zlom přichází teprve v okamžiku, kdy se Complain setká s Laurou a mnohem

civilizovanější společnosti, v níž dívka žije. Dosud nepřístupný hrdina je vystaven vznikajícímu romantickému citu a světu, který si stále zachovává jiskru rozumu a lidskosti, načež se z pasivního následovníka proměňuje v někoho, kdo pro změnu svého života začíná skutečně něco dělat. A stejně jako mladý lovec postupně nalézá cestu k činům na úkor nekonečného vzteku a sebelitosti, čtenář si pomalu nalézá cestu k němu.

Zápletka je vystavěna precizně, s citem pro detail a schopností takřka nakažlivě dávkovat malé střípky informací. Jakmile konečně dojde ke konfrontaci hrdinů s obyvateli Příde (i jinými), příběh změní své pomalejší tempo směrem ke zběsilé jízdě, která nedovolí vydechnout ani postavám, ani čtenářům. Obří, Větelci, poniková džungle a tajemství těch, kdo byli na Lodi před Complainem a jeho přáteli, vše se proplete v konečná (a

fatální) rozhodnutí, která nutně změni všechny a všechno. Není nouze o napětí, tísnivou atmosféru a (ne)čekané zvraty, své místo tu má detektivní pátrání, zrada i láska. Ani přes relativně krátký rozsah však žádná z otázek nezůstane nezodpovězena, text si drží koherenci a vše zapadá na svá místa bez zbytečných kudrlinek, odboček a nekonečných vysvětlovacích pasáží.

Přímočarý, dobrodružný příběh přímo svádí doporučit *Nonstop* především mladším čtenářům nebo těm nepříliš obeznámeným se sci-fi produkcí, neboť ti se snáze ztratí v džungli poniků a palub, aniž by odhalili autorský záměr dříve, než se vůbec objeví patřičné otázky. Ostatní možná příliš rychle rozklíčují, kam to celé směřuje, a u některých velkých odhalení jen pokrčí rameny, neboť je už dávno předpokládali, což ovšem nutně nemusí znamenat zklamání. Aldisovi se podařilo vykreslit svět, v němž se pod slupkou čistokrevného dobrodružství ukrývá zdatně vytvořená sociální studie lidského společenství izolovaného od světa a vystaveného nečekané změně životních podmínek.

Nonstop je bezesporu především příběhem o vzrušující cestě jednotlivce, který se i přes svou malost a omezenost odmětně vzdát touhy po něčem větším, ale zároveň se nedá říci, že by nenabízel i o trochu víc. Bez zbytečného moralizování vypovídá o třech plochách vztahu člověka a jeho výtvořů, o nezdolnosti lidské povahy, problémech etiky a morální zodpovědnosti a v koncentrovaném obraze devoluce lidského společenství nechává na čtenáři, aby si udělal svůj vlastní názor na dobré a špatné. V té úplně poslední scéně románu neexistuje černá a bílá, není obětí a pachatelů. Jsou tu jen jedny hvězdy a jedna Loď, jejíž nekonečná plavba právě skončila.

Veronika Mayerová / XB-1

Brian W. Aldiss: Nonstop. Vázaná, překlad Jaroslav Veis a Veronika Maxová, obálka Tomasz Maroňski, 224 stran, 268 Kč

V českém překladu už román vyšel v letech 1979, 1989, 2000 a 2008.

Kdo je Pirx?

Polský spisovatel Stanislaw Lem vešel do povědomí českého čtenáře v roce 1956 romány *Astronauti a K mrakům Magellanovým*. Oba byly v tehdejší Československu pojímány jako literatura pro mládež a ztotožňovaly se s oficiální komunistickou ideologií do té míry, že autor později jejich další vydávání zakázal. Jelikož podle marx-leninismu byla kybernetika „buržoazní pavěda“ – jako byla podle nacistů kvantová fyzika zase „židovskou pavědou“ –, musel Stanislaw Lem kvůli cenзуře použít pro kybernetiku termín „heuristika“. Ve věku dvanácti let mi to však nevadilo, ideologii jsem prostě odfiltroval: při četbě *Astronautů* jsem se opájel úžasnými dobrodružnými výpravami k Venuši, při četbě druhého románu pak ještě úžasnější epopejí první výpravy lidstva k Proximě Centauri.

Stanislaw Lem měl však vyšší ambice než stát se pouhým dětským autorem vědecko-fantastické literatury a disponoval také potřebným talentem a erudicí. Dokázal to dalšími díly, mnohem propracovanějšími, postavenými na solidních filozofických základech, přitom vždy nesenými silným příběhem a již oproštěnými od komunistické ideologie. Své další romány zasvětil převážně kontaktu s mimozemskými civilizacemi, které jsou tak odlišné od té lidské, že se mnohdy vůbec nedají identifikovat a pokusy o spojení spíše vypovídají o lidstvu – o tom, jak by se lidé měli při podobných konfrontacích chovat, aby lidmi zůstali. Těmito díly si vydobyl světový úspěch: román *Solaris* vyšel ve Spojených státech již v roce 1970 a Stanislaw Lem se dnes řadí k velikánům vědeckofantastické literatury.

V povídkové tvorbě tomu bylo jinak. Zdá se, že psaním povídek si chtěl Stanislaw Lem odpočinout od hlavního tématu, tedy mezicivilizačního kontaktu. Jeho povídky lze rozdělit do tří tematických okruhů – na satirické jínoutaje, na paradoxní a ironické bajky o robotech a na příběhy o pilotu Pirxovi. Hrdinou těch prvních je kosmický cestovatel Ijon Tichý, těch druhých konstruktory Trurl a Klapacius a těch třetích pochopitelně pilot Pirx. Ucelená sbírka povídek s tímto hrdinou pod názvem *Opowieści o pilocie Pirxie* vyšla v Polsku poprvé roku 1968, česky pak v Odeonu v roce 1978 jako *Příběhy pilota Pirxe*. Nakladatelství Plus se rozhodlo tímto svazkem zahájit řadu nově vydávaných Lemových děl.

První povídka „Test“, v níž Pirx ještě vystupuje jako kadet akademie kosmických pilotů, se česky objevila roku 1961 ve sbírce *Invaze z Aldebaranu*, dva roky poté, co vyšel polský originál. Hlavní postavou je neohrabaný mladík, který se pokládá za smolaře, jemuž se neustále stávají směšné příhody. Částečně za to může jeho roztěkanost, která ho přivádí do trapných situací a činí terčem posměchu nejen spolužáků, ale i učitelů. Kadet Pirx je totiž snílek, toulající se v myšlenkách daleko od míst, kde se právě nachází jeho tělesná schránka. Ve svých snech se vidí jako vesmírný hrdina a lamač dívčích srdcí a o to hůře nese, když se o něm říká, že je „dobrák od kostí“. Takových mladých kluků jako on existuje spousta, skoro každý z nás zažil v mládí podobně trapné situace na vlastní kůži a

každý ví, že „dobrák od kostí“ je často synonymem pro ňoumu a pitomce. Proto si Lemův hrdina snadno získal sympatie čtenářů, podstatnější je však to, co se za Pirxovou roztěkaností skrývá – a to je kreativita. Pirx disponuje nekonvenčním myšlením, nechová se šablonovitě a předvídatelně. A právě nepředvídatelnost je nejmocnější zbraní, když se dostanete do křížku s, dejme tomu, umělou inteligencí.

Pirx je prostě skrz naskrz lidský a jeho nevypočitatelné lidství mu umožňuje řešit situace, v nichž jeho konvenčnější přemýšlející kolegové, kteří se chovají šablonovitě a podle předpisů, nedokážou obstát. Již v první povídce je Pirx mistr paradoxu, dokáže jednat nelogicky, aby logicky vyřešil kritickou situaci. Je přece nesmyslné urychlit raketu, která se beztak řítí k Luně, aby se roztříštila o její povrch. Jenže právě toto nesmyslné počínání přináší záchranu. Dílko s názvem „Podmíněný reflex“ se poprvé objevilo ve sbírce povídek a televizních scénářů *Noc Księżycowa*, jež vyšla v Polsku roku 1963. Pirx je stále žákem akademie kosmických pilotů a je vyslán na stáž na základnu na odvrácené straně Měsíce, kde záhadně zahynuli dva vědci. Stanislaw Lem zde rozehrává zápletku, kterou s oblibou používal a v níž byl mistrem. Ukazuje, jak souhra náhod může u člověka vyvolat falešný obraz reality. A je to opět Pirxovo nekonvenční myšlení a nelogické jednání, které zabrání další katastrofě. Když se na radaru objeví odraz kosmonauta v nebezpečné zóně, čímž se opakuje situace, jež zavinila smrt dvou členů předchozí posádky, vytrhne Pirx anténní přívod radaru, místo aby kolegové okamžitě vyrazil na pomoc, jak velí podmíněný reflex. A tak zjistí, že signál je falešný, vzniklý závadou na přístroji. Z hlediska nejen astronautů, ale i pozemních pilotů je Pirxovo konání kacířské, neboť základní zákon pro pilotování zní, že pilot musí věřit přístrojům, a nikoli svým smyslům. Jenže Pirx si domyslí, že v tomto případě právě důvěra v přístroje vedla ke smrtelným nehodám, a zachová se jinak.

Ve sbírce *Invaze z Aldebaranu* se objevila ještě jiná povídka s Pirxem – v „Patrole“ je už pilotem, který koná hlídkové lety na hranicích Sluneční soustavy. Spíše než zápletkou, která je podobná té z *Podmíněného reflexu*, povídka uchvátí čtenáře vyličením atmosféry, osamělosti pilota v malé jednoposádkové raketě, ztracené v nepředstavitelně obrovském prostoru – ve vesmíru. Napětí je vystavěno na protikladu nudných patrol, na něž si piloti do raket pašují různé hračky, a záhadného zmizení dvou pilotů, po jejichž raketách nezůstaly žádné stopy. Jak se ukáže, příčinou jejich záhuby byla opět vada na přístroji a ze smrtelné pasti v podobě bludného světélka na obrazovce, které svým kmitočtem ochromí mozek a uvede lidské tělo do katalepsie, pilot Pirx opět unikne nečekaným konáním. Udělá to jedině možné, i když je to nesmyslné – obrovským soustředěním vůle se mu podaří ovládnout nohu a kope se kolenem do obličeje, dokud celkovou strnulost nepřekoná a zase nenabude vlády nad tělem.

Další povídkou, též převzatou z antologie *Invaze z Aldebaranu*, je „Albatros“. Je to poněkud zvláštní dílo, pilot Pirx zde figuruje jako obyčejný pasažér linkové kosmické lodi na trase

Mars-Země a nijak se nepodílí na zápletce. Ani by se neměl na čem podílet, neboť povídka žádnou zápletku nemá – líčí neúspěšnou záchrannou akci ve vesmíru, poté co na kosmické lodi Albatros dojde k přehřátí reaktoru a pak k jeho explozi. Síla povídky spočívá v navození autentičnosti a vyznačuje se také silným patosem – žádná katastrofa nemůže zabránit lidem, aby pokračovali v pronikání do kosmu. Takové je krédo lidstva, s nímž se Pír x ztotožňuje.

Povídka „Terminus“ se poprvé objevila v antologii *Księga robotów* roku 1961. Stanislaw Lem v ní poprvé konfrontuje pilota Pirxe se svým dvorním tématem – s nečekanými problémy, jež vyplývají z koexistence lidí a umělých bytostí, které sami vytvořili. Povídka má mystickou atmosféru. Pilot Pír x zjišťuje, že jej nové pověření přivádí na zastaralou kosmickou nákladní loď, na provizorně opravený vrak, který byl poté, co jeho posádka zahynula následkem havárie reaktoru, po mnoha letech odtažen na opravu a znovu nasazen do provozu. Součástí archaického inventáře je i starý opravárenský robot reaktorové komory Terminus, jediný svědek katastrofy a agónie umírající posádky. Tato agónie, během níž se separovaní členové posádky před smrtí domlouvají pomocí morseovky vyklepávané na potrubí, vede k tomu, že robot, který jim nemůže pomoci, zešílí. Jenže právě šílenstvím se Terminus polidšťuje – další z dokonalých Lemových paradoxů. V robotově elektronickém mozku vzniknou izolované entity, jež odpovídají zemřelým členům posádky a nutí robota, aby jejich zoufalé vzkyky neustále vyklepával. Zděšený Pír x zjistí, že tyto entity jsou dokonce schopny interakce s okolím, a rozhodne se k drastickému, ale jedinému přijatelnému řešení – nechat opravárenského robota kvůli rozpadu funkce sešrotovat.

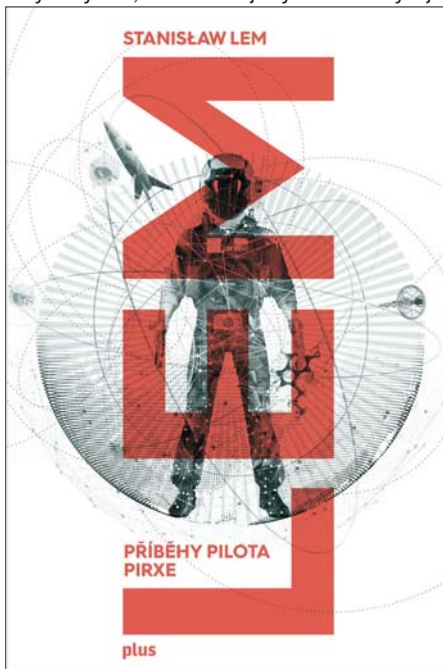
Velmi silná je scéna, kdy se robot mazlí s myškami, jež na lodi slouží jako živé indikátory záření. Je to přímý odkaz na slavnou novelu Johna Steinbecka *O myších a lidech*, v níž vystupuje slabomyslný hromotluk Lennie Small, který má rád hebké věci a rád je hladí. Patří mezi ně i myši, hladí je však tak silně, že je obvykle rozmačká. Také on jako Terminus doplácí na styk s lidmi, neboť když ho farmářova žena vyprovokuje, aby jí hladil vlasy, bezděky přitlačí, a když žena začne křičet, zlomí jí vaz. Jeho příteli a ochránci Georgovi pak nezbyvá nic jiného než Lennieho zastřelit, aby ho ušetřil lynčování. Pilot Pír x podepisuje Terminovu likvidaci z obdobného důvodu – aby toho umělého tvora ochránil před řadou testů a zkoumáním ze strany specialistů, kteří by stejně dospěli k závěru, že vyukávání morseovky je jen cirkulace elektrických nábojů a jejich rezonance v kovovém plášti robota. Přitom přemýšlí: ... o *nevin-*

nosti strojů, kterým člověk propůjčil schopnost myslet, a tím z nich učinil spoluúčastníky svých šíleností.

Ve sbírce *Polowanie*, kterou Stanislaw Lem vydal v roce 1965, se objevila titulní povídka s Pír xem jako hlavní postavou. Česky vyšla pod názvem *Lov* o čtyři roky později a samozřejmě byla zařazena do *Příběhů pilota Pirxe*. Zápletka je obdobná jako u povídky předchozí. Pilot Pír x je shodou okolností nucen účastnit se honu na robota, jenž se jinou shodou okolností postavil proti lidem. Jelikož se jedná o typ Setaur pro důlní práce, vybavený výkonným laserem a pancířem, mění se robot v zabijáckého supervojáka. Pátrání na měsíčním povrchu je vyličené neobyčejně plasticky a přispívá k dramatictosti povídky, jež spěje k neodvratnému střetu mezi Pír xem a Setaurem. Pír x v něm uspěje jedině proto, že se v kritické chvíli omylem stává cílem palby jiných pronásledovatelů a Setaur jej pokládá za spojence. O to více si Pír x vyčítá, že využil situace a pomýleného Setaura zlikvidoval. Povídka je vlastně naplněným nočním můry o vzbouřených robotech, kteří se postaví svým tvůrcům, což je záležitost, jež se v současnosti přesouvá ze stránek scifistických děl do reality.

Ve sbírce *Polowanie* se též objevila povídka „*Wypadek*“, do češtiny poněkud nešťastně přeložená jako „*Neštěstí*“ (lepší by byla slovníková „*Nehoda*“). Pro nedostatek vědeckého personálu se pilot Pír x na přechodnou dobu stává účastníkem čtyřčlenné expedice na tak zapadlou planetu, že ani nemá jméno. Členem výpravy je i robot Andal, který je pověřen, aby ještě těsně před návratem zopakoval měření, jehož výsledky asi vedoucí expedice někam založil. Robot se však z rutinní výpravy nevrátí, a když ho z Pír xovy iniciativy lidští partneři vyrazí hledat, zjistí nečekanou věc. Poté, co robot vykonal požadovaná měření, usmyslel si zdolat skalní věž, pod níž se zrovna nacházel. Zachoval se jako lidský horolezec, jako soutěživý člověk, když se před ním objeví výzva. Odložil záchranné rakety, aby neměl proti přírodě výhodu, a bez jakékoli průpravy se jal šplhat po skalní stěně s převisy. Pír x, který se horolezectvím věnoval, si silně uvědomuje, jakou výzvu skalní věž představuje, a jako jediný z trojice účastníků hodnotí počínání Andala jako počínání člověka. Nesvádí jeho chování na poruchu elektronických obvodů, pokládá je za rozhodnutí svobodné vůle a je dojat, když z místa, kde sám málem spadne, spatří hluboko dole trosky robota, jenž se ze skály zřítí.

Stanislaw Lem zde otevírá otázku, která je zásadní pro vývoj jakékoli umělé inteligence. Jak poznat, kdy se lidmi vyvinutá umělá bytost přestane řídit vloženým programem a začne se chovat opravdu nezávisle a uvědoměle? V postavě pilota Pirxe pak Stanislaw Lem vyslovuje hypotézu, že na to neexistuje

plus

žádný jednotný recept, že jediným kritériem zůstává takové chování stroje, které bude lidem připadat svévolné. Čím více nás chování umělé inteligence dokáže překvapovat, tím lidštější bude.

Ananké byla v řeckém Pantheonu bohyně osudové nutnosti a Stanislaw Lem pak podle ní nazval další povídku o pilotu Pirxovi. Poprvé vyšla ve sbírce *Bezsenność* roku 1971 a poté se stala součástí antologie o Pirxovi. Pirx právě přistál na nově zřízeném martském kosmodromu a přemýšlí o své kariéře. Je mu skoro čtyřicet a je jedním z posledních aktivních pilotů své generace. Ti mladší ho pokládají za podivína, za nepřítel automatu a robotů, neboť na ně slepě nespolečá. Je to paradox, neboť za Pirxovou nedůvěrou se skrývá přesvědčení, že inteligentní počítače jsou stejně vrtkavé jako lidé. Pirx si tedy de facto těchto strojů váží mnohem více než jeho kolegové, pro něž jsou to jen bezduché mašiny. Kromě stáří má Pirx další důvod bát se o své zaměstnání, neboť na Marsu má poprvé přistát obří nákladní loď o klidové nosnosti sto tisíc tun. Je pětkrát větší než jeho plavidlo, což znamená revoluci v kosmické dopravě, v níž pro něho sotva zbyde místo. Jenže obr se při automatickém sestupu zřítí, když řídicí počítač nesmyslně přejde z brzdicího přistávacího manévru do úniku plným tahem, aby se vyhnul neexistujícímu meteoru. Kosmická loď ztratí při nulové rychlosti stabilitu a roztrhne se o plochu kosmodromu. Vyšetřovací komise nemůže najít příčinu, proč řídicí počítač svévolně změnil program, a její zasedání se mění v neplodné dohadování vědců. Pirx není vědec a může dovolit své mysli, aby se volně zabývala různými asociacemi, což ho dovede až k člověku, který u výrobce řídicí počítač testoval a podroboval simulacím. Je jím Cornelius, pilot ještě starší než Pirx, jenž u posádek proslul jako nesnesitelný pedant, jako člověk posedlý akurátností a perfekcionismem. Pirx si vzpomene, že při lékařské prohlídce zahlédl nedopatřením jeho lékařskou zprávu s diagnózou *anankistického syndromu*, nutkáním dělat vše dokonale a vyžadovat co nejúplnější data. Tuto obsesi pak Cornelius přenesl na řídicí počítač, který se při sestupu choval jako perfekcionista a vyžadoval stále nová data, až se jimi zahltil, ztratil kontrolu a jako alibi použil únik před meteorem. Drastické otočení tahu však vedlo ke katastrofě.

Před Pirxem stojí problém. K Marsu se blíží další obří nákladní loď s řídicím počítačem, který též prošel Corneliovými rukama. Jak ale zabránit opakování tragédie? Pirxově bláznivé hypotéze, že počítače mohou přebírat psychické úchytky svých cvičitelů, přece nikdo neuvěří a Pirx ani nemá důkazy, že Cornelius anankistickým syndromem opravdu trpí. Pirx je ale člověk, který pro záchranu kolegů udělá vše. V tomto případě využije Corneliovy záliby v Poeovi a pošle mu radiogram s jedinou větou: TY JSI TEN ČLOVĚK! Nepočítá s tím, že Cornelius, chycený do pastí z jedné strany svým perfekcionismem a z druhé poznáním, že právě proto je zodpovědný za katastrofu, spáchá po sepsání doznání sebevraždu. Asi se najdou čtenáři, kteří budou pokládat Pirxovo počínání za kruté, ale Pirx žije v krutém světě, který žádnou chybu neodpouští, takže i on si musí počínat stejně.

Poslední povídka s původním názvem „*Opowiadanie Pir-*

xa“ vyšla již v roce 1965 ve sbírce *Polowanie* a poté v jejím českém překladu *Lov*, aby nakonec definitivně zakotvila v *Příbězích pilota Pirxe*. Je to vlastně hříčka, na jejímž začátku Stanislaw Lem ústy pilota Pirxe humorně glosuje sci-fi, nicméně odráží skutečný autorův názor na tento žánr. Podle Lema většinu tvoří (hlavně u amerických autorů) zábavné čtivo a jen malou část díla, která mají přesah, ať už filozofický, sociologický nebo etický, což je znakem skutečné literatury. Lem se tímto názorem nijak netajil a vysloužil si za něj nevaživost amerických autorů sci-fi. Starý Pirx vypráví svůj příběh v první osobě a vzpomíná na své začátky, kdy kvůli nedostatku jiných příležitostí musel vzít zavděk zaměstnáním u obskurní kosmoplavební společnosti, odtahující lodní vraky od Merkuru k Zemi, aby je mohla prodat do šrotu. Při jedné cestě se Pirxův vlek dostane do prachového mračna, které má původ mimo Sluneční soustavu a letí z hloubi Galaxie. Součástí mračna je i velký objekt, v němž Pirx rozpozná gigantickou mimozemskou loď, zřejmě dávno mrtvou. Jelikož je vrak unášen vyšší rychlostí, než může vyvinout Pirxův vlek, trvá jen krátkou dobu, než mimozemský poutník opět zmizí v prostoru. Pirx nemůže nijak reagovat, a když si uvědomí, že nemá žádné důkazy a že by prověřováním jeho hlášení vyluply na povrch všechny prohřešky proti předpisům, jichž se musel dopustit, aby splnil požadavky zaměstnavatele, rozhodne se na setkání s bludným poutníkem zapomenout. Toto řešení je zcela v souladu s ironickou linkou Lemova díla a povídka *Pirxovo vyprávění*, přestože se jak pojetím, tak formou dosti liší od předchozích, uzavírá antologii jako žádoucí kontrapunkt.

Kdo je tedy Pirx?

Začneme tím, kým není. Není intelektuál ani vědec, není lvem salonů. Není lehkomyšlný a určitě bychom ho nenazvali frajerem – na to je příliš starostlivý, vážný a loajální. Není zabláh, ale v případě potřeby dokáže být dostatečně tvrdý, až bezohledný. A teď čím je. Jako všichni lidé, kteří čelí živlům – ať už slané vodě oceánů nebo kosmickému vakuu –, je pragmatik a netrvá na žádném dogmatu. Má všechny vlastnosti, které „kosmický vlk“ potřebuje, aby obstál, aby zvládl jak nehostinné prostředí, tak posádku a dopravil svou loď bezpečně do přístavu. Je zosobněním Goethova výroku, že „sedá je teorie, ale zelený strom života“, takže vše, co odporuje praxi, nemá pro něho cenu. Nenávidí akademické debaty, vedené samoučelně a připomínající teologické disputace o počtu andělů, kteří se vejdou na špičku Jehly. V tomto ohledu je prostý člověk, jakýsi proletář ducha, který se především řídí zdravým rozumem. Patří k těm šťastným lidem, pro něž je povolání posláním, a to mu dává životní sílu vypořádat se s překážkami – i s osaměním, které je s jeho profesí spojeno.

Z titulu svého povolání je pak nucen stýkat se a vycházet s automaty a roboty, s umělou inteligencí řídicích počítačů. A tím se dostáváme k Pirxově vlastnosti nejdůležitější, která zformovala celou jeho osobnost. Je známo, že Stanislaw Lem se v mládí jako jeden z prvních Východoevropanů dostal ke knize spoluzakladatele kybernetiky Norberta Wienera *Cybernetics or the Control and Communication in the Animal and the Ma-*

chine z roku 1950 (česky vyšlo pod názvem *Kybernetika* a společnost v roce 1963) a byl jí uchvácen. Otevřely se před ním nové myšlenkové obzory a díky své systematické povaze prozkoumal různé možnosti, jež nový kontinent poznání nabízel. Zde má základ Pirxův přístup k automatům, který je též zcela pragmatický. Pirx neřeší teoretické problémy umělé inteligence ani se zbytečně netrápí tím, kde je hranice, za níž se u umělé bytosti vyvine vlastní vědomí a nezávislé rozhodování, hrozící vzpourou. Na to nemá čas – roboty, kteří ho obklopují, posuzuje podle jejich činů a zaujímá tak ryze praktický pohled na věc. Přitom se projevuje jako humanista, řídí se přesvědčením, že stroje, s nimiž spolupracuje, jsou inteligentnější, než předkládají jeho kolegové, že mají tužby jako lidé a že na ně mají právo, když jsou ochotné obětovat těmto tužbám i vlastní existenci – jako Andal. Pirx zkrátka připouští, že inteligentní stroje mají duši a že pro spolupráci lidí a robotů je pro ty první výhodné s touto představou raději počítat, i kdyby neodpovídala skutečnosti.

Přestože autorovy představy o technickém vybavení kosmických lodí počítači, v nichž cvakají relé a data vystupují na děrných nebo magnetických páskách, vyvolají na tvářích dnešních čtenářů úsměvy, přesto i po těch padesáti šesti letech, které uplynuly od doby, kdy Stanislaw Lem napsal první povídku s Pirxem, zůstává pro nás jeho hrdina vzorem, jak se chovat k automatům a robotům, jež právě začínají pronikat do našich životů. Pirxovy příběhy tak paradoxně teprve po půl století od vzniku nabývají toho pravého významu a jejich hrdina je pro nás čím dál tím směrodatnějším rádcem. Nedávno se objevil požadavek odborů, aby firmy platily za roboty odvoody jako za živou pracovní sílu. Poté se rozvinula diskuse, zda mají roboti i nárok na mzdu a v jakém stádiu umělé inteligence je třeba je splnit. Diskuse se však proměnila v neplodnou a bezradnou disputaci, v přehlídce krasořečnění, které pilot Pirx tak nenávidí, neboť každý intelektuál vždy dokáže najít protiargument na tvrzení protivníka, takže praktické řešení se vzdaluje do nedohledna. Čtenář, který přečetl povídky v této sbírce, však ví, jak by situaci vyřešil pilot Pirx.

„Roboti by měli dostat plat v okamžiku, kdy si o něj řeknou,“ prohlásil by ten starý kosmický vlk lakonicky a trefil by hřebíček na hlavičku. Ostatně jako vždy.

S pilotem Pirxem se v řadě děl Stanislaw Lema, již nakladatelství Plus zahájilo tímto svazkem, neloučíme. Znovu se s ním setkáme ve svazku posledním, v románu *Fiasko*. A bude to setkání děsivé a mystické, které odhalí naprosto nečekanou stránku Pirxovy existence a donutí nás přemýšlet nikoli o tom, kým je pilot Pirx pro nás, čtenáře, ale kým byl pro Stanislaw Lema.

Praha, říjen 2017

František Novotný

Podruhé do téže galaktické řeky (Pár slov ke druhému překladu Bankse)

Ve vši upřímnosti: většinou dělám další překlady něčeho už přeloženého spíš nerad. Jednak na vlastním ztrápeném organismu cítím, jaká je překládání síchta, a dělat něco, co už vlastně udělané je, ty bolesti jen zhoršuje. Ale hlavně za to pak dost často dostanete leda vynadáno. Mám takovou teorii, že právě

sem, do věcí (popravdě řečeno) více-méně okrajových, se lidem tady na Západě vrazil jejich přirozený konzervativismus. V posledních stoletích nějak ustáli zpřevracení všeho, od sociální stratifikace až po sexualitu, a sžili se s tím: asi proto je chytne akutní psotník, když jim někdo jinak přeloží nějakou formulaci z Malého prince, kterou znají nazpaměť (jako jsem udělal já), anebo obrátí ten srandovně archaický slovosled z „Pes baskervillský“ na „Baskervillský pes“ (jako jsem udělal taky já).

Ale... ale u Bankse to nebyl ten případ. Ne že bych za něj nemohl dostat čočku, mohl, a o to větší, že původní překlad byl tak špatný, takže pokud něco zvorám, budu vinou toho kontrastu opravdu za certifikovaného blba. Ale mám prostě Bankse rád a pro-

jekt Planety9 mi byl extrémně sympatický, takže nebylo o čem přemýšlet a čeho se lekat.

Jak to dopadlo, to já hodnotit nemůžu a nebudu; snažili jsme se všichni opravdu poctivě a jsem rád, že je kniha na světě; that 's all she wrote, jak říkají Anglofóni.

Takže už jen na závěr perličku. V románu vystupuje banda žoldáků, Kraiklynova svobodná rota. Anglický název, Kraiklyn's Free Company, tvoří zkratku KFC. Zuřivě jsem bojoval s nutkáním dát tam četu, abych mohl z čiré historické škodolibosti použít zkratku KŠC. Ale hrdinsky jsem odolal, je to síce sranda, ale jde to přece jen kus za originál (Free Company, Grande Compagnie je středověký termín, který se vůbec blbě převádí, ale četu bych tam rozhodně necpal). Jo, překladatelé to mají těžké.

Richard Podaný / Pevnost

Odposlechnuto před Fénixxonem

Hádej, kdo přijde dnes večer?

Nevím, tati.

Napovím ti: chodí v červeném a dokáže poznat, jestli jsi byl hodný nebo zlobil.

ŠPANĚLSKÁ INKVIZICE?!?

Mladý Babiš dopadl vlastně docela dobře. Také ho mohli unést do Brna.

VÝHLEDY A AUTOŘI současné „science-fiction“ (tzv. „západní“ větve)

Před třiceti lety se v Anglii vyprávěla tato nejkratší duchařská povídka: „Poslední živý člověk světa s povzdechem usedl do židle... Vtom kdosi zazvonil.“ Dnes bychom tento „gag“ už ne nazvali nejkratší duchařskou povídkou, ale nejkratší „science-fiction“. A ruka, která by sáhla po tlačítku onoho zvonku, by nebyl hnát kostlivé příšery z onoho světa, ale kovový prst robota...

O zvláštním druhu literatury zvaném science-fiction nebo, jak jej milovníci tohoto čtení v anglosaských zemích nazývají – zkráceně „sci-fi“, tj. „sáf-fáj“, bylo již napsáno velmi mnoho. Někdy ve formě vážného zamyšlení, většinou však tak trochu obranně, trochu shovívavě, trochu přezíravě. Prostě vážná literatura se k tomuto vetřelci tvářila dosti dlouho nevšímavě. Ano, ještě poté, co už vetřelec řádil v jejích vlastních řadách a péry autorů vážné literatury samé.

Mám dojem, že vše spočívá na nedorozumění. Dnes, kdy ve světě vystaly plejády velkých mistrů sci-fi, je dosti těžké uvěřit, že byly doby, kdy se na tento druh literatury hledělo jako na lepší rodokaps. A přitom je nutno si s jistotou pietou připomenout, že první díla tohoto druhu u nás vyšla kupodivu právě pod ozdobou těch krvavě červených obálek.

Dnes už je nám jasné, že spisovatel, který píše sci-fi, musí kromě řemeslné „fachy“ znát mnohem víc. A musí to být velký spisovatel a velký básník. Není tedy náhodou, že největší jméno české literatury z doby mezi dvěma válkami – Karel Čapek – je současně jedním z největších jmen moderní sci-fi. Ba můžeme směle říci, že těžiště jeho díla spočívá právě v této oblasti.

Setkáváme se ovšem i s názory, že Čapkovo dílo jde za hranice sci-fi, že je svým dosahem daleko přerůstá. Ve skutečnosti sci-fi prakticky nemůže nic přerůstat, protože její náměty sahají do neznáma okolo nás, rozbíjejí náivní clonu pověr a směšných generalizací, které visí na představitelství moderního člověka jako síť pavučin, je pak pochopitelné, že čím lepší spisovatel, tím lepší sci-fi. Jinými slovy – neexistuje dobrá či špatná literatura, ale dobří a špatní spisovatelé. To platí i pro sci-fi.

Vědeckofantastický příběh dnešních dnů – a to jak „západního“, tak „východního“ typu – sám klade otázky a sám si dává odpovědi. A podle jednotlivých tvůrců jsou to odpovědi moudré a překvapující, nebo hloupé a nudné. A je ukvapeně odsuzovat sci-fi jako literární druh, jestliže některá jeho díla jsou jenom kovbojky nebo umně nalakovaný nános ideologie. Protože tak jako činy prozrazují nás, tak prozrazují díla své autory.

Termín „science-fiction“ znamená v překladu vědecký příběh nebo vědecká myšlenka. Už tyto neobratné tvary naznačují, jak těžko se pro tento žánr hledá vhodný český

přepis. V poslední době převažuje tvar vědeckofantastický román, novela, povídka, příběh. Není to příliš šťastný termín. Předně proto, že přesně nevyjadřuje obsah pojmu, a za druhé proto, že je příliš dlouhý a plní ústa jako lepivé těsto. Špatně se s ním zachází.

Proč tedy science-fiction? Inu bylo to takhle: autorem názvu je Hugo Gernsback, Američan, a ten použil – jak je to v USA obvyklé – nejkratší složeniny, jaká byla po ruce. Pro nás by byl vhodnější termín utopický román, povídka, novela, příběh, protože je dostatečně širokovyznamný, aby pod svá ochranná křídla skryl veškeré odnože a výhonky této „nové“ literatury. Jiné řešení je, ponechat „sájn-fikšn“ tak, jak je, a jaksi ho do češtiny adaptovat.

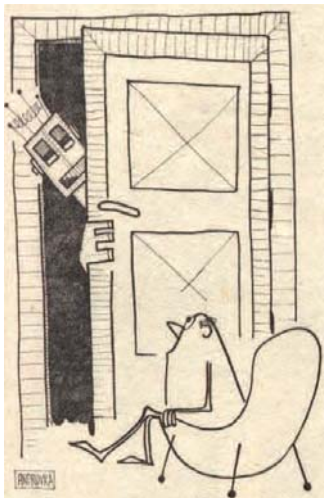
Ale ať už novému žánru propůjčíme jakékoli jméno, zůstane vždycky tím, čím je. Podle orientálního polofilozofického žertíku je to s ním jako s otázkou „Jak vypadá slon?“ Odpověď zní: „Ne, neumím slona popsat, ale poznám ho, až ho uvidím.“

Libivá je definice známého autora a pořadatele povídek sci-fi Briana Aldisse, podle kterého sci-fi pojednává o čemkoli, co se nestalo. Může to být něco, co se může s velkou pravděpodobností stát, nebo naopak něco, co se s velkou pravděpodobností stát nemůže. V každém případě to záleží na „kdyby“ a pravidla hry jsou taková, že v obou případech je na autorovi, aby čtenáře přesvědčil, že se to stát může. Jestliže se nepokouší to dokázat, pak nejde o čistou sci-fi, ale o fantastiku – a to Anglosasové rozlišují dosti přesně.

Začátky anglosaské sci-fi patří dnes již historii nebo – chcete-li – ke „klasice“ tohoto žánru. Zmínili jsme se již o Hugo Gernsbackovi, jemuž patří otcovství názvu. Tento poměrně málo známý autor vydal svůj první utopický román **RALF 124C41 PLUS** již v roce 1911.

V dalším vývoji nelze opominout postavu, která zalidnila klukovský svět dvacátých let sériemi dobrodružných a fantastických románů v rozsahu, jak se to málokdy podaří některému spisovatelovi. Je to Edgar Rice Burroughs, známý především svým nekonečným seriálem **TARZAN**.

Nehleďe na přírodovědecké, geografické a historické nesmysly, jimiž se to v jeho knihách jen hemží, je Burroughs muž, který stvořil literaturu *supermana*, ovšem dosti prostých rozměrů. I když Tarzan má mnoho společného s Mauglím z *Kiplingovy KNIHY DŽUNGLE*, přece jen je jinak výrazně svůj – je to nepřemožitelný génius ocelových svalů a neobsáhlé mozkové kapacity. Vrhá se do každého nebezpečí, upadá do zajetí a nevyhnutelně uniká svým nepřátelům, takže čtenáři může klidně běhat mráz po zádech s příjemným vědomím, že stejně všechno dobře dopadne. A Tarzan nestárne – toto sice je

Poslední živý člověk světa s povzdechem usedl do židle... Vtom...

neúmyslný, ale typický rys sci-fi, nicméně výrazný: šedesátiletý Tarzan skáče stejně čile se stromu na strom jako jeho syn a snacha.

Burroughs však nezůstává jen při zemi. Jeho fantazie jej unesla přes meziplanetární prostor k jiné planetě, k rudému Marsu. A v tom už se jeho knihy blíží sci-fi dokonale, i když nepoužívá chemického či jaderného paliva, nýbrž jakési skryté síly lidského mozku. A tak vznikl další seriál, podobný v zásadě Tarzanovi z rodu Opů, jenže kratší – místo osmi – deseti svazků Tarzanových dobrodružství zde autor vystačil s pěti – ale zato šfavnatými. Neomezovalo ho totiž tolik prozaické prostředí rodné planety a mohl si s fantazií vesele zahýřit na vzdáleném Marsu. Již názvy některých svazků – **PRINCEZNA Z MARSU**, **VRAŽEDNÁ ŠACHOVNICE NA MARSU**, **MEČE NA MARSU** – vyjadřují, o co v nich běží.

I tady je hrdinou superman, tentokrát nikoli z modré krve anglických lordů, ale z chlapácké krve amerických pionýrů – veterán z občanské války. I tady nakonec vše dobře dopadne a teče přitom množství červené, bílé a zelené krve – protože Mars je planeta nevidaných možností a Burroughs si dal pořádnou práci, aby ji pečlivě zmapoval. Jsou tu zelené nestvůry s mnoha údy, rostlinní lidé, kteří doslova pučí ze zad svých rodičů, sněhobílí gorily i uhlově černí domorodci – kupodivu vše s úžasnou civilizací. A ovšem i krásné princezny a ďábelsky démonické vládkyně, které touží po lásce čackého pozemšťana. A jako v Tarzanovi, i zde zachází Burroughs s přírodovědeckými a biologickými fakty s blaženou nevšímavostí. Připomeňme si dojemný obrázek Václava Čutty, který toto veledilo kdysi ilustroval. Obrázek znázorňuje hrdinu spolu s krásnou marfanskou princeznou na střeše jakéhosi mrakodrapu, kterak shlížejí na plod své lásky, který před nimi leží na železném košíku. Je to veliké vejce. Což není výmysl malířův...

V Burroughsovi se tedy setkáváme s dvojím charakteristickým rysem pozdějších sci-fi – dobrodružstvím na cizích planetách a s pojmem supermana – i když ne v biologicko-technickém smyslu.

Zajímavá je třetí osobnost, dnes už klasik sci-fi – Howard Phillips **Lovecraft** (1890 – 1937). Tento spisovatel měl svým způsobem tragický osud. Obdivovatelé ho označují za posledního polyhistora – mluvil prý devíti jazyky, ovládal dokonale současnou fyziku, matematiku, astronomii, chemii, psychologii, archeologii, historii a kdovíco ještě. A přitom žil a skončil jako redaktůrek pokoutního plátku v Nové Anglii s platem pětadvaceti dolarů měsíčně. Jeho knihy a povídky vyšly v milionových nákladech až po jeho smrti – roku 1937. Jen namátkou se zmiňuji o dílech **V PROPASTI ČASU**, **BARVA Z PROSTORU**, nejlepší je asi **ŠEPTAJÍCÍ V TEMNOTÁCH**. Je považován za mistra v líčení děsu. Naše planeta a její obyvatelé jsou líčeni jako nevědomé a nic netušící oběti gigantického experimentu jakýchsi superbytostí, které nás pozorují chladnými očima vědců a ničí každého, kdo dá najevo, že o nich ví.

V Lovecraftovi tušíme a nalézáme mnoho poeovského, a proto snad – podle některých – není docela na místě, uvádět ho mezi spisovatele sci-fi. Podobně jako u pozdějšího Bradburyho jde spíše o spisovatele fantastické literatury, kde stránka

vědecká (science) téměř odpadá nebo je odsunuta na vedlejší kolej. Svědčí o tom další Lovecraftovy povídky **KRYVÝ VE ZDECH** nebo **STÍN Z PROSTORU ČASU**. V této poslední píše Lovecraft o tajemných pradávných obyvatelích Země, kteří se na čas usídlují v tělech dnešních lidí. Duše těchto lidí pak bloudí někde v prehistorii, která však nemusí být zasunuta v čase, ale v prostoru.

Pokud jde o H. G. *Wells*, dalo by se o něm psát příliš mnoho a kromě toho jeho dílo je – jako u Čapka – příliš obsáhlé a sci-fi pak jen jeho částí.

Moderní „západní“ sci-fi má už docela nové autory a nová díla. Čtenáři a milovníci utopických románů jsou dnes daleko náročnější a žádají závažnější tematiku. Nestačí už technické efekty nebo sebechytřejší výklady teorií, mezi kterými by se pohybovaly papírové figurky hrdinů. V současné době je sci-fi tohoto typu odsouzena do propadlště (nebo na dožití – u nás): Zkrátka a dobře, aby sci-fi „chytíl“, musí se v něm vědecké rekvizity stát nanejvýš „vehiklem pro myšlenku“. Myšlenku, která musí nalézt své ztvárnění v plasticky prokreslených a živých lidech.

Patrick *Moore*, autorita na sci-fi, dělí tento žánr na dva druhy – na díla, která nedbají vědecké přesnosti a kladou důraz na myšlenkovou nosnost, a na díla, která se naopak co nejvíce drží vědeckých poznatků současnosti. Jako příklad prvního typu by mohl sloužit Wells, příkladem druhého typu je Verne.

Podle jiného dělení můžeme rozlišit současnou sci-fi na čtyři, respektive pět kategorií: 1. normální „kovbojky“ přeložené do meziplanetárního prostoru nebo na jiné planety – dnes už řídký typ; 2. sci-fi pro mládež; 3. sci-fi technického rázu, kde se to hemží technickou terminologií (tento typ se bohužel značně rozšířil i v jiných oblastech než v anglosaské a zavinil značný či snad i dokonalý úpadek tohoto žánru); 4. jinotajná sci-fi; 5. humoristická sci-fi.

Přesnější dělení by si mělo více všimnout nikoli tak stylu, ve kterém jsou jednotlivá díla sci-fi psána, jako spíše jejich náplně, myšlenky, námětu. V tom případě by se nám sci-fi rozpadla na šest kategorií – podle obsahu – asi takto: 1. Na prvním místě stojí sci-fi zabývající se převážně *biologickými* problémy (mutace, umělí dvojníci apod.). – 2. Další skupina jsou sci-fi s *kosmickými* objevy nových světů, cestami v kosmu a invazemi cizích bytostí z jiných planet. – 3. Do skupiny *vizionářských* nebo *utopických* sci-fi bychom zařadili taková díla, jež se zabývají problematikou budoucností člověka nebo lidstva jako celku. Vesmírné lety nebo dobrodružství na cizích planetách jsou spíše rekvizity, kdežto hlavní otázka zní – co bude s člověkem? Valná část této literatury se zabývá noční můrou jaderné války a větší lidstvu více nebo méně děsivý „ragnarok“ – soumrak bohů všeho druhu. Díla této skupiny téměř všechna patří k umělecky nepřesobivějším zážitkům z této oblasti. Vyznívají jednoznačně jako ostrý protest proti nesmyslnosti atomového vyzbrojování. Snad nejsilnější dílo této skupiny je román **NA POBŘEŽÍ** od australského spisovatele Nevilla *Shuta*. Tento román byl zfilmován a líčí střízlivými a suchými slovy umírání lidstva po jaderné válce, v níž vybuchlo na zemi 5000 vodíkových pum. Pomalá, třicetkilometrovou rychlostí se šířící vlna radioaktivního prachu postupuje ze severní polokoule na jižní a

hlitá válkou ušetřená města – jedno za druhým. Vláda se v tomto případě zachovala rozumně – vydala rychle a bezbolestně působící jed, který zachrání ty, kdož jej požívají, od mučivé smrti po nemoci z ozáření. Poslední části této knihy patří k nejotřesnějším pasážím z celé současné literatury, nejenom ze sci-fi. Podobný román – **OHNIVÝ OŘ** – napsala manželka francouzského spisovatele a básníka L. Aragona, i u nás dobře známá Elsa *Trioletová*. – 4. skupina zahrnuje díla, která se zabývají *cestami v čase a prostoru*. I když z hlediska čistě odborného jde o nesmyslnou interpretaci Einsteinovy teorie relativity, a neměla by tedy patřit do oboru sci-fi, přece na tomto podkladě vznikl celý soubor znamenitých děl. Ať už tu citujeme **KONEC VĚČNOSTI** Isaaca *Asimova*, kde Hlídky Věčnosti tvoří jakousi patrolu, která bdí nad tím, aby se historie lidstva vyvíjela v řádném a logickém sledu, nebo jiná, méně závažná díla, kde supermani pronásledují časoprostorové gangstery až do jejich doupat v jiném čase a prostoru, všude proniká síla této myšlenky, která se zrodila z věčně zvědavé a toužící lidské mysli. – 5. Do jiné kategorie patří díla o *robotech* – humanoidních strojích, které se buď vymknou svému stvořiteli a pánu – člověku, nebo mu naopak pomáhají. Namátkou se zmiňme o výtečné povídce A. *Bestera* **MILOVANÝ FAHRENHEIT**, kde robot při určité teplotě začíná páchat zločiny, nebo o *Asimovově* povídce **ŠARVÁTKA**, kde se veškeré stroje vzbouří proti člověku. V některých groteskně zabarvených povídkách se dokonce roboti po jaderné válce zařizují na Zemi přesně podle staré babylónsko-hebrejské legendy o stvoření světa se všemi proprietami – rájem, hadem a Adamem a Evou v kovových obalech.

Výraz „robot“ má na svědomí náš Karel Čapek, který jej zavedl do světové literatury svým **RUR**. – 6. Závěrečná skupina předpokládá dalekosáhlé možnosti lidského mozku a pohybuje se na okraji mezi magií a vědou. Bohatě využívá takzvaných para-jevů, ať už je to ESP („extrasensory perception“ – mimosmyslové vnímání), nebo tzv. „telekinesy“ (pohyb těles mimo prostor a čas) aj. Zde už jde o hraniční útvar mezi čistou sci-fi a tzv. horor – nebo mystery-story (hrůznými a strašidelnými povídkami). Ač po stránce věcné si nekladou obvykle vysoké nároky, jsou tyto útvary pojetím, zpracováním a rafinovanou technikou přístupu zcela svérázným a pitoreskním druhem literatury. Významným představitelem právě tohoto typu je dobrý, ale trochu protekcionářsky u nás přechvalovaný Ray *Bradbury*.

Za poslední desetiletí vyrostla s rozmachem sci-fi skupina slavných jmen, která nejen nezůstávají za Bradburym, ale někdy ho i předčí. Ano, směle můžeme říci, že jsou to spisovatelé takového kalibru, že se vyrovnají nejlepšímu spisovatelům ostatní světové literatury. A co na nich je typické? Ti lidé dovedou psát. Nehledě k tomu, je-li jejich dílo vyšší nebo nižší úrovně, je téměř bez výjimky napsáno s dokonalou znalostí spisovatelského řemesla. Že se to pak odráží ve čtenářově vkusu, není jistě třeba zdůrazňovat.

Na druhé straně ovšem se ladění sci-fi mění – z téměř bezbarvé hrůzy a soumráčeného přitími hlubokého pesimismu k optimističtějšímu pohledu na svět, ze suverénních supermanů se stávají zasnění a poetičtí poutníci po mezihvězdných cestách,

kteří „se zamýšlejí“ – někdy až přehluhoce – nad smyslem života a civilizace.

Jedním z nejvýraznějších autorů sci-fi a u nás neznámější je tedy Ray *Bradbury*. Je to poměrně mladý autor a není bez zajímavosti, že jeho manželka je Češka. Jako autor sci-fi začal, ale v dalším vývoji značně posunul okruh svých zájmů do hraniční oblasti mezi vědou a neznámem. Jeho bezesporu nejlepším dílem je **451° FAHRENHEITA**, které vyšlo i u nás. Autorovi se podařilo vyvolat úděsnou vizi lidstva, ztročeného technickými „gadgets“ (hříčkami): televizními a mechanickými chryty. Je to hrůzná karikatura světa jeho vlasti, kde ustupuje člověk do pozadí a vládne jen reklama a stroje. Ale ovšem, není to jen Amerika, kterou ohrožuje houbovitý a bezmyšlenkovitý růst techniky – ne, Bradbury je hluboce znepokojen osudem nejen celé tzv. „bílé rasy“, ale celého lidstva. V jeho povídkách prosvítá láska k lidem všech odstínů pleti – k černým spoluobčanům právě tak jako k snědým Mexičanům.

Za nejkrásnější povídku – protože Bradbury je mistrem právě krátkých útvarů – tohoto typu lze považovat jeho povídku o Marsu, osídleném černochoy, kteří volili tento exil před ústrky bílých (povídka **MÁ DUŠE SE VZNÁŠÍ V OVZDUŠÍ** ze sbírky **MARŠANSKÁ KRONIKA**). A když pak po dvaceti letech přilétá na Mars první raketa bělochů, chystá se celé město její posádku zlynčovat. Vystoupí však jen jeden – starý bělovlasý a zlomený běloch – a ten oněmělému publiku vypráví o zkáze Země jadernou válkou.

Zbytkům lidstva na Zemi hrozí smrt a hlad. Nechte nás tady žít, prosí své „náhle objevené“ černé bratry, dejte nám kus země, mizerný kousiček země, kde bychom mohli žít. Budeme vám čistit boty, budeme pro vás pracovat, budeme jezdit v oddělených částech vozů a vykonávat ty nejspínavější práce, jen nás tu nechte žít. A ti černí, kteří se ještě pamatují na hrůzy segregace a pogromů, mlčí. Zapomínají na lynčování a na pomstu, kterou chtěli bílým připravit, a nakonec, i když zdráhavě, dávají své svolení. U nás vedle *Maršanské kroniky* vyšlo **SLUNCE A STÍN** a snad se chystá vydání další sbírky povídek **ŘÍJNOVÝ KRAJ**.

Ano, Bradbury je básník, lyrický a opojený přírodou, ale jeho próza je také soumráčná a přízračná. A neperspektivní. A není to jediný dobrý autor „západní“ sci-fi, jak se nám to mnohdy snaží kritika namluvit.

Další takovou hvězdou první velikosti je anglický fyzik a matematik Arthur *Clarke*. Část jeho povídek – **OCEÁNEM HVĚZD** – rovněž naši čtenáři znají. Povídky prozrazují britského pozorovatele a trochu sarkastického vědce, hýřícího nesmírně originálními nápady a překvapujícími pointami. Ve svých románech je jistě ovlivněn mystickými postavami W. *Olafa Stapletona*, jehož úchvatné vize budoucnosti lidstva od našich dob až k poslednímu člověku na Neptunu vzbudily svého času velkou pozornost; ovšem u *Clarke* se mysticismus neprojevuje jako řešitelská zásada. Neznámější a nejzávažnější *Clarkovo* dílo je **KONEC DĚTSTVÍ** – trilogie o lidstvu, které se ocitlo na pokraji jaderné války. Je však před sebou samým zachráněno neznámou rasou „Overlordů“ tj. „Nadpánů“. Ti jim nařídí mír a pomohou uskutečnit mnohé myšlenky a vynálezy, které odstraní bí-

du a nemoci ze života lidí. Po pět generací se vznášejí gigantické lodi Overlordů nad pozemskými městy, rozkvétají umění i vědy, lidstvo se těší neskonalemu blahobytu, míru a štěstí. Všechno má svůj konec. Idyla je porušena, když vyjde najevo, že Overlordi nejsou nikým jiným než strážnými anděly, kteří slouží jakési myslící superbytosti, zvané „Overmind“. Sami totiž žijí nekonečně dlouho, ale jsou sterilní. Jejich posláním je připravovat lidi a jim podobné myslící bytosti v celém vesmíru k přechodu do jakési nirvány, splnutí s Overmindem. Vidíme zde tedy značnou míru fantazie až mystické, zároveň se skvěle koncipovaným grandiózním eposem. Jiné Clarkovo dílo **SVĚTLO ZEMĚ** se zabývá budoucností lidstva a konfliktem mezi pozemšťany a jejich vlastními bratry – osidlenci na ostatních planetách sluneční soustavy. Clarkova díla jsou mistrovsky originální co do námětu a hlavně výrazná odporem k násilí a nesmyslným válkám. Mimo „Konec dětství“ je jinak jeho dílo svým přístupem k námětu i ději realističtější.

Jiný anglický vědec a astronom Fred *Hoyle* vstoupil do vědeckofantastické literatury poměrně nedávno, i když napsal řadu populárně vědeckých spisů o astronomii. Jeho nejlepší prací je **ČERNÝ OBLAK**, mistrovské dílo autorské vynalézavosti. Popisuje v něm invazi temného oblaku mezihvězdné hmoty do naší sluneční soustavy. Oblak obklopí Slunce a ponoří Zemi do neproniknutelné tmy. Lidstvu hrozí zkáza, protože teploty se rychle mění, než vyjde najevo, že černý oblak je vlastně myslící mozek gigantických rozměrů, ve kterém probíhají myšlenky rychlostí světla. Černý oblak je nesmírně překvapen, že nalézá na povrchu takového prášku, jako je Země, myslící bytosti. Kniha je zároveň ostrou kritikou státní byrokracie a současných politiků, kteří se snaží vyřadit vědce, zakladatele skutečného blahobytu moderní společnosti, ze spolurozhodování o vývoji společnosti.

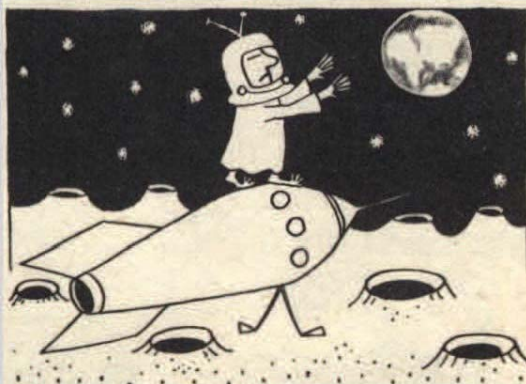
Třetím Angličanem, který zaujímá přední místo mezi autory moderní sci-fi, je John *Wyndham*. Tento učitel a muž mnoha řemesel je naší veřejnosti právě tak jako Hoyle neznámý. Je to škoda, protože jde o autora vynikajících kvalit. Napsal řadu knih, jejichž společným jmenovatelem je varování před hrůzami hrozcícími lidstvu. Uvedl se knihou **DEN, KDY PŘIŠLY TRIFFIDY**. Na obloze vybuchnou válečné družice a stanou se zdrojem ničivého světla. Od jejich záření oslepnou všichni lidé, kromě těch několika málo, kteří se na „ohňostroj“ nedívali z různých důvodů. Toto oslepené lidstvo hyne spolu se svou civilizací v neuvěřitelně krátké době a k jeho zkáze přispívají značnou měrou Triffidy. Jsou to groteskní, kráčeující rostliny, které lidé pěstují ve velkých ohradách pro obsah vzácných olejů. Jsou to nebezpečné rostliny, usmrčující své oběti údery pružných šlahounů,

na jejichž koncích jsou jedovaté váčky. A jsou masožravé, je to vzrušující a dramatická četba; líčení prvních dnů zkázy v osleplém Londýně patří k nejlepšímu, co bylo v sci-fi napsáno.

Další známé dílo **KRAKATICE SE PROBOUZÍ** (název je vzat ze známé Tennysonovy básně) vypráví o probuzení inteligentních a záhadných bytostí z mořských hlubin a o jejich invazi na pevninu Země. Rovněž tady je čtenář udržován v napětí dramatickým dějem i podrobností, při kterých vstávají vlasy na hlavě – např. při líčení útoku podmorských tanků na jakýsi západodícký ostrov, kdy tyto obludy vystřelují do vzduchu koule, přistávající jako výsadek na ostrově a měnící se okamžitě v obrovské chobotnice. Ty odvlékají „vzorky obyvatel“ do moře. To vše je podáno reportérským střizlivým slohem, který se zcela vyrovná některým pasážím z H. G. Wellse. Další jeho kniha **ZÁMOTKY** pojednává o životě v úděsném světě po atomových válkách, kde žijí potomci zbytku lidstva na poloostrově Labradoru za podmínek prvních amerických přistěhovalců. Bojují jednak s nepřátelskou přírodou, jednak s Mutanty – lidskými, živočišnými a rostlinnými zrůdami –, které po sobě zanechala nukleární válka. Tyto tři romány jsou z *Wyndhamova* díla nejvýznačnější, ač ovšem napsal více románů a povídek; některé z nich – např. **MIDWICHSKÉ KUKAČKY** – byly dokonce zfilmovány.

Další Angličan – autor sci-fi – je J. G. *Ballard*. Tento velmi nadaný autor je hvězdou posledních let. Jeho první román **URAGÁN** líčí zkázu a utrpení Země pod bičem obrovského orkánu, který rozvál civilizaci do všech světových stran. Nebyl to právě úspěšný pokus a autor zůstal nějakou dobu nepovšimnut; ale potom přišel jako bomba jeho další román **ZATOPENÝ SVĚT**, který ho postavil v krátké době do popředí. Je to historie Země, která se vrátila do předpotopných dob triasu a jury, protože polární ledy roztály pod zvýšenou radiací rostoucího Slunce. V tomto bažinatém, parném světě džunglí, království krokodýlů a obrovských iguanodonů, zápasí zoufale o život člověk. Skupina vědců, zkoumajících staré památky ve starém Londýně, je odříznuta od pomoci ostatních a bojuje proti ještějším i proti tropickému klimatu, zatím co Slunce roste a roste. Ale i v

tomto soumravném díle nalezl Ballard řešení – třebaš groteskní: Člověk se pozvolna přetváří ve „vodní bytost“, lépe přizpůsobenou okolnímu prostředí a zůstává tak – byť i jen fiktivním – pánem planety, jinak napsal Ballard více kratších povídek. Jeho styl je velmi sugestivní a velmi připomíná dalšího z řady velkých spisovatelů sci-fi, Charlese Erica *Maina*. Jeho román **VYSOKÉ VAKUUM** je skutečné dílo vysokého napětí. První raketa vyslaná k Měsíci ztroskotá a čtyři muži posádky zoufale bojují o přežití. Dochází kyslík a potravina a jde o to přežít co nejdéle. Je to suchými slovy líčený boj o život, který odlupeje formál-

Ano, ano, vědeckotechnické úspěchy člověka při dobývání kosmu přiměřeně obohatí jeho jazyk, jak jsme předváděť dokazovali již ve VTM 24/59 v úsměvné rozvaze „Čeština na Marsokouli“. Takže k našemu dnešnímu ob- rázku zcela zákonitě patří tento popisný text: Názemník...

ní slupky morálky na lidském charakteru až k holé dřeni. Jiné jeho dílo – **MUŽ, KTERÉMU PATŘIL SVĚT** – navazuje tak trochu na Wellsův román **AŽ SPÁČ PROCITNE**. Je to příběh muže, který zemřel ve zničené první raketě k Měsíci a byl po mnoha tisíciletích přiveden k životu osidlenci na Marsu. Nešťastník se ocitá uprostřed války mezi obyvateli Země a planet, a aby smířil rozvaděné lidstvo, nalézá řešení v demonstrativní sebevraždě. Maine je opravdový mistr v charakteristice svých postav a platí dnes za jednoho z největších autorů sci-fi poslední doby.

Z amerických autorů znají naši čtenáři C. M. Kornblutha, zvláště jeho utopické dílo **OBCHODNÍCI S VESMÍREM**, které bylo nedávno přeloženo. Popisuje v něm Ameriku budoucích století, kde se rozprodávají planety za účelem vyššího zisku a nynější společenské rozdíly jsou vyhoceny až ad absurdum. Kniha je přes svůj polohumorný nádech vážným zamyšlením nad současným stavem techniky a společnosti. Kornbluth – který nedávno zemřel – nenapsal jenom tuto knihu. Napsal i jiné jako **NIKOLI LETOS V SRPNU, SYNDIC** atd. Ale vrcholem jeho tvorby zůstávají „Obchodníci s vesmírem“, které napsal ve spolupráci s jiným známým autorem Frederickem Pohlem.

Jedním z neznámějších a také nejstarších spisovatelů sci-fi je Američan Isaac Asimov, o jehož „Konci věčnosti“ byla již zmínka. Píše romány nestejně kvality. Tak například v příběhu **OCELOVÉ JESKYNĚ** rozvíjí před čtenáři napínavou detektivku, kde detektiv a jeho pomocník-robot stíhají pachatele, který zabil známého vědce. Vůbec roboti jsou oblíbeným námětem Isaaca Asimova. V úvodu své povídkové knihy **JÁ, ROBOT** uvádí tři zákony, které jsou robotům vštěpovány do kybernetického mozku. Předně nesmí robot ublížit člověku nebo svou nečinností zavinit, aby člověk přišel k úrazu. Za druhé musí robot poslouchat příkazů lidských bytostí s výjimkou případu, kdy tyto příkazy odporují prvnímu zákonu. Třetí zákon hlásá, že robot musí usilovat o sebezáchovu, pokud toto úsilí neodporuje prvnímu a druhému zákonu. Asimov je skvělý logik a pořadatel mnoha seriálů vědeckofantastických povídek. Známe jsou romány **NA ZEMI JE MÍSTO DOST, PROUDY PROSTORU** aj. Kromě psaní vyučuje na bostonské universitě biochemii.

Robert Heinlein ve svých románech volí nejroztodivnější témata a skvěle se s nimi vypořádává. Ve sbírce povídek **ZELENÉ PAHORKY ZEMĚ**, která vyšla i u nás, představuje čtenářům blízkou budoucnost a člověka brázdícího prostor mezi nejbližšími planetami. V poutavém románě **PÁNI LOUTEK** líčí napínavým slohem přepadení Země a boj lidstva o přežití proti rase neznámých medúzovitých bytostí, které se svým obětím přisávají na šiji a činí si z nich své otroky. Zajímavá novela **PROPAST** vypráví o nové rase „supermanů“, která vyrůstá vedle dnešního člověka. Nejsou to lidé nadprůměrné síly, ale lidé, kteří dovedou dokonale využít mozek. „Co z nás udělalo pány této planety? – volá autor ústy svého hrdiny – svaly, drápy, tesáky? Nic takového – mozek. A my sportujeme a snažíme se předejhat koně, předčít silou medvěda, rychlostí zajíce, a to, co nám dalo vládu nad planetou – mozek – tvrdě spí. I u těch neinteligentnějších je mozek a jeho kůra využít sotva na 15 % – nezdá se vám to málo? Co uděláte, abyste zvýšili jeho kapacitu – vždyť to je jen jedna jediná cesta, jak uniknout z chaosu moderního

světa...“ Na všechny tyto otázky odpovídá ve své zajímavé novele, která je rozhodně víc než příběhem klasicky stupňujícím napětí čtenářovo.

Pokud je vůbec možné srovnávat, září mezi autory západní sci-fi jedna výrazná hvězda první velikosti. Tou je Kanaďan A. E. Van Vogt. Naši čtenáři jej znají např. podle povídky **LES**, která byla vybrána pro antologii **LABYRINT**. Tento vynikající stylista napsal více románů, ale i jeho povídky – a vůbec krátké prózy – jsou vynikající. V jedné takové sbírce **SMĚR URČENÍ: VESMÍR** se nevyhýbá ani drsnému humoru. V jedné takové povídce si dopisuje jakási radioaktivní obluda, žijící na zřehavé planetě, s pozemským vědcem. Pomocí jistého triku přemístí, po předběžném dojednání, své Já do těla onoho pozemšťana v domněnku, že tak snadno ovládne Zemi, kde proti jeho znalostem budou obyvatelé bezmocní. K svému nepřijemnému překvapení zjistí, že tělo, kam se vloudila a které nesmí bez svolení původního majitele opustit, je tělo umírajícího. Kdežto pozemskému vědci se zatím v těle radioaktivní obludy vede docela dobře. Jiné dílo – poutavý román **PRONÁSLEDOVÁNÍ SLANŮ** – se zabývá nešťastným osudem rasy umělých lidí – slanů (nazvaných podle jejich tvůrce Samuela Lanna), kteří převyšují průměrného člověka silou i mozkovou kapacitou a jsou nadáni telepatickými vlastnostmi. Hrdinou románu je jeden z nich, který v nepřátelském světě lidí touží po druhém, spřízněném druhu a po mnoha útrapách přináší sobě štěstí a světu klid. Van Vogt se jeví ve všech svých dílech jako jeden z nejnápaditějších autorů sci-fi. Mnohdy ho fantazie unášá do „paraprostoru“ mezi prostorem a časem, jako se to stalo jednomu nešťastnému hrdinovi jeho monumentálního díla **VÝROBCI ZBRANÍ V ISHERU**. V tomto románě bojuje tajuplné bratrstvo výrobců zbraní proti tyranii a absolutismu Všegalaktického Impéria daleké budoucnosti, zatímco se snaží zároveň o záchranu novináře z našich dnů, který se jejich nedopatřením ocitl v paraprostoru a pohybuje se v nicotě od věčnosti do věčnosti gigantickými kyvadlovitými skoky mezi biliony let minulosti a budoucnosti. Nejlepší dílo Van Vogtova je prý **SVĚT „NULA - A“**.

Jiný autor, tentokrát americký, ale s trochu španělským jménem, Lester Del Rey, je velmi diskutovaný spisovatel sci-fi. Jeho novela **NEB MY JSME ŽÁRLIVÝ LID** vzbudila divoké protesty i nadšené aklamace. Je to absurdní povídka, v níž za invaze neznámých útočníků z vesmíru se „Bůh-Stvořitel“ odvrátí od lidstva, které až dosud podporoval svou přízní, a postaví se na stranu útočníků. Hrdina povídky – křesťanský kněz – se však v rozhodující chvíli postaví proti Bohu samému, protože usoudí, že konečně tentokrát už milý pánbůh našel ve vesmíru rovnocenného soupeře. Jeho román z prostředí obří atomové elektrárny blízké budoucnosti, ve které praskne reaktor a masa radioaktivní hmoty hrozí rozpálit planetu ve dvě, se jmenuje **NERVY**. A opravdu jde o nervy, protože to je jedna z nejnápadnějších knih, jaká kdy byla napsána. Ve svých povídkách se Del Rey přidržuje starých bájí, smiřuje pohádky a mytyh dávných věků s nejmodernější skutečností. Kouzelná je jeho povídka **PANOVA FLĚTNA**. Antický bůh přírody Pan odchází z lesů do džungle moderní civilizace, když zemřel jeho poslední uctíváč. Po tragikomických nezdarech se dostane na pravé

místo – hraje v hot-džezu na svou píšťalu a lidé třeští a tančí na jeho magickou hudbu.

Zajímavé náměty zpracovává jiný americký autor – James Blish. Jeho romány i novely míří vždy dále než jenom k nastínění charakterů a osudů hrdinů – jde mu o budoucnost všeho lidstva, a tak se Blish stává nechtěně filosofem budoucnosti. Například v díle **ROK 2018** popisuje lidi a živly okolo stavby gigantického ledového mostu na Jupiteru, kde hynou lidé i stroje v mrazivém peklu plyných orkánů. A to vše jen proto, aby byl zdárně dokončen výzkum gravitačního pole naší sluneční soustavy, který má dát lidem nejcennější dar – cestu ke hvězdám. Název má svůj význam – rok 2018 má být podle Blishova názoru počátkem nové éry člověka, lidstva i Země.

V jiném románě **POZEMŠTANE, VRÁT SE DOMŮ** se řítí celé obrovské město – Metropolis –, zbavené pout gravitace, prostorem a časem. Za jednu z nejznamenitějších Blishových povídek, vlastně novel, je považováno **POVRCHOVÉ NAPĚTÍ**. Je to úplná saga mikroskopických lidí, žijících kdesi na planetě mimo naši Galaxii, kam je nakladli před věky do sladkovodních loužiček ztroskotanci insemináční výpravy. A tak tihle maličci louchičkové, uzpůsobení životu ve vodě, žijí a bojující o život s příšerkami mikrosvěta – amoebami a nálevníky, pěstují vodní řasy, bydlí v radiolariích a jejich skořápkách a budují postupně – generace po generaci – svou mikroskopickou, ale lidskou civilizaci. Je to vodní civilizace a naše lidičky láká lesklá deska hladiny, na kterou se dívají odzdoła. Co je za ní, ptají se, co je za tou oblohou, která nás tu drží strašnou a nepřekonatelnou silou povrchového napětí? Jak ji překonat? Až sestrojí miniaturní kosmický koráb – jakési plavidélko, které dopraví astronauty z jedné loužičky do druhé – kde je divý svět a kde stojí tamní zbytky lidiček před vyhlazením zběsilými nálevníky, než jim naši „vodní astronauti“ pomohou. Novela nepostrádá humoru, ale především je hluboce jinotajná. Naopak ponurá a temně záhadná je historie prvního styku s tajemnou a nebezpečnou bytostí, která zabloudí na Zemi – v jeho románu **VOR**. V popisu této nepochopitelné a hrůzné radioaktivní příšery je cosi těžkého jako můra – přilétla do naší sluneční soustavy a na Zemi nikoli v touze po dobývání, ale po vytoužené smrti – vlastní smrti. A tak cestuje tento podivný host z planety na planetu a žádá obyvatele, aby ho zabili. Aby mu vyhověli, zkoušejí i lidé všechny své nejstrašnější zbraně, ale s neúspěchem. Řešení nepříjemné situace je děsivé, zbývá už jenom jedna jediná možnost – obluda se tedy nakonec řítí k Slunci a celé lidstvo sleduje její let v bezdechém napětí – a počítá minuty a neví, zda zahyne jenom ona nešťastná příšera, nebo i Slunce a s ním celá sluneční soustava.

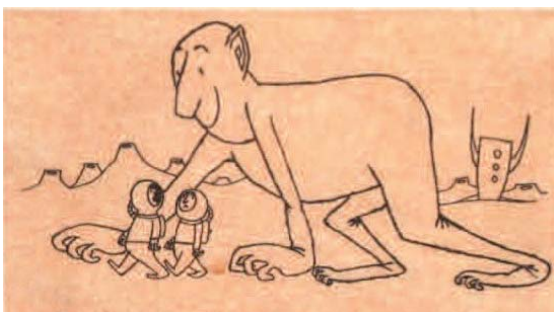
Výrazný rys záhadnosti a zločinu vnesl do sci-fi mimo jiné autory méně významné také Al-

fred Bester. Jeho román **ZNIČENÝ ČLOVĚK** je vlastně prvotřídním detektivním příběhem s mocným psychologickým pozadím. Děj se odehrává v čtyřicátém století a zločinec bojuje proti... „telepatickým detektivům“. Jiný Besterův román **HVĚZDY JSOU MŮJ OSUD** dotýká se – byť i trochu posměšně – otázky „teleportace“ – přenašeni těles na dálku pomocí vůle. Hrdinu románu vede touha po pomstě – připomíná tak trochu Dumasova hraběte Monte Christa – chce zničit ty, kteří mu nepomohli ze ztroskotaného meziplanetárního korábu. Bojuje s lidmi a nebezpečím jiných planet, než objeví, že má to, co jiní postrádají – totiž schopnost přemisťovat se v čase i prostoru až k těm nejvzdálenějším hvězdám. Je to nesmírně obsáhlé dílo, psané výrazným a poetickým jazykem, snad jedno z nejlepších ze současné sci-fi.

Jiným znamenitým autorem je Theodor Sturgeon. Jeho síla však není jen v oblasti sci-fi, ale je i spisovatelem vynikajících strašidelných a hrůzostrašných povídek. Má smysl pro humor a jeho seriál o bytostech, které žijí z elektromagnetického pole a objevují se čas od času v televizi, aby komicky zasahovaly do programu, patří k nejlepšímu, co bylo v této oblasti napsáno. Nedávno vyšly jeho sbírky povídek **SJEDNOTĚ A OPAŇUJ A HROM A RŮŽE**.

Potomek českých přistěhovalců Clifford D. Simak, kterému zřejmě v anglosaském tavícím kotli upadl háček nad S, je rovněž velmi oslavovaným autorem. Jeho poslední román **ČAS JE TO NEJPROSTŠÍ** líčí situaci, za níž je člověk odříznut od vesmíru přehradou radioaktivního záření. Pomocí zvláštního zařízení se tedy jednotliví badatelé promítají na cizí planety a zkoumají je. Hrdina románu se však setká na jedné cizí planetě s bytostí, která vklouzne do jeho mysli jako parazit a propůjčí mu nadpřirozené vlastnosti. Ovšem na Zemi je telepatie známa a takoví paranormální lidé jsou obáváni a nenáviděni. Pronásledovaný hrdina spolu se svým parazitickým společníkem unikají honu na čarodějnice a nástrahám celé společnosti v urputném zápase na život a na smrt. Simak je jedním z mála autorů západní sci-fi, kteří už předem nepovažují obyvatele jiných světů za nepřátelské. A to ukazuje na opravdu velkého ducha.

U Erica Franka *Russella* se setkáváme s podobnými polohrůznými povídkami, které jsou ovšem vždycky jinotajné. Je to jeden z těch autorů, kteří mají vzácný dar udržovat napětí

Humoristé nás připravili na setkání s jinoplanetníky a velmi hezky se to podařilo například v tomto případě, jehož doplňující text vkládá do úst jednoho z pozemšťanů nonšalantní výzvu: „Dělej jakoby nic...“

sвоých čtenářů, aniž by za to museli platit literární úroveň. V jeho románech je mnoho detektivní záhadnosti, někdy se blíží žánru špiónážních románů, kdy autor používá sci-fi spíše jako rekvizity nebo kulisy. Příkladem takového díla je **VOSA**, líčící osudy a dobrodružství špiónážního agenta Země na planetě ovládané cizí humanoidní rasou, se kterou Pozemšťané válčí. Zde se Russell vůbec nesnaží o jakékoli odlišení, takže planeta, její obyvatelé, města, doprava i ži-

votní styl, vše vůbec je zcela totožné s podobnými obdobími na Zemi a jinoplanetníci se od pozemšťanů liší jen špičatými ušima a jinou barvou pleti. V jiném románu **ZÁPAS PROTI TŘEM** popisuje autor dramatický souboj osamoceného telepata proti policii rodné planety a současně proti hrozbě z Venuše, která se vetřela na Zemi v podobě tří nemilosrdných zákeřníků. Napsal i jiná díla – **HRŮZNÁ PŘEHRADA, SVATYNĚ HRŮZY, HLÍDKY Z PROSTORU A LIDÉ, MARTANĚ A STROJE**.

Poněkud zvláštním představitelem americké sci-fi je Hal Clement. V jeho knihách převažují střízlivé technické úvahy. Autor má – na Američana nezvykle – sympatický postoj k mimozemským civilizacím, ať už jsou to inteligentní „hmyzové“ na diskovité planetě Mesklin s enormní gravitací na rovníku v románu **ZÁVAŽNÉ POSLÁNÍ** – je to slovní hříčka, protože „gravity“ v angličtině znamená nejen závažnost, ale i gravitaci – nebo lenochoodiví obyvatelé jiné planety Abyrmen v románu **OHNIVÝ CYKLUS**. Tato planeta krouží mezi dvěma slunci rozdílných teplot a tak v její atmosféře dochází k tak fantastickým výkyvům, že celá živá příroda neustále prodělává – aby vůbec mohla přežít – základní změny. Psychologie u Clementa ustupuje poněkud do pozadí (a povahopisy rovněž), zato veškeré údaje technického a teoretického rázu jsou podány s pedantičností profesora.

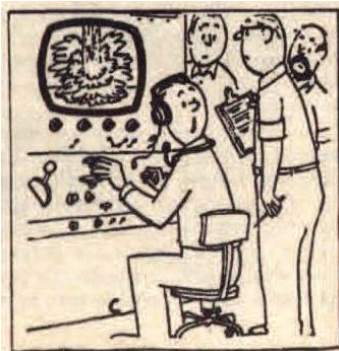
A tak by bylo možno pokračovat ve výčtu autorů do nekohečna, protože se stále a stále objevují nová jména. Tak jen namátkou: *Sheckley, Murray Leinster, Poul Anderson, Schuyler, August Derieth, Antony Boucher, Fritz Leiber, Schmitz* a jiní. Jsou to stejně známí autoři jako ti, které jsme citovali.

Závěrem lze říci, že tvorba „západní“ sci-fi v současné době nabyla takového rozsahu, že ji nakladatelství nestačí pomalu ani vydávat. Vznikají různé týdeníky a měsíčníky, které obsahují – mnohdy na pokračování – celou záplavu lepších či horších vědeckofantastických povídek. Tak například **ASTOUNDING STORIES** se v USA prodává asi 100 000 výtisků každého čísla, **AMAZING STORIES** (patří k nejstarším časopisům tohoto druhu, protože jeho první číslo vydal zmíněný už Hugo Gernsback v roce 1926) dosahují nákladu 50 000 výtisků, **THE MAGAZIN OF FANTASY AND SCIENCE FICTION** a **GALAXY SCIENCE FICTION** rozšiřují jen na území USA kolem 125 000 výtisků. Jsou to, jak vidíme, čísla obrovská; a je současně jasné, že by nemohly vycházet, kdyby je čtenáři nekupovali a nečetli. Podobné časopisy vycházejí i v jiných zemích – například ve Francii **FICTION**.

Přes překvapivě neobratnou a nevyznělavou výtvarnou a vůbec grafickou stránku mají tyto časopisy literárně poměrně vysokou úroveň a jejich zásluhou přicházejí k slovu i takoví autoři sci-fi, kteří by se jinak těžko uplatnili. Protože i na západě – ba snad tam ještě více než u nás – je zvykem nakladatelství sázet na „jistého koně“, tj. na mezi čtenáři úspěšného a žádaného autora.

Že pak sci-fi proniká i do jiných uměleckých oborů, třeba i

na území divadla a hudby, o tom svědčí například vynikající sci-fi-opera zpracovaná podle kosmické básně švédského autora Harryho *Martinssona* **ANIARA**. To spíše film zůstává trochu pozadu, jednak proto, že stále ještě v něm převažuje poněkud pohrdavé hledisko, které spatřuje v tomto oboru pouze zdroj laicíné zábavy, jednak proto, že vědeckofantastické kulisy a zařízení působí v realitě filmu na diváka směšně.

Nic proti dobývání kosmu; ale humoristé nenechají nic bez „poznámek“.

Na dotaz vědecké komise odpovídá řídicí technik: „Pokus s raketou se nepodařil – zato odpalovací rampu jsme dostali na oběžnou dráhu“...

Když pomineme krváky a pseudo-sci-fi v podobě různých comics, je u „západní“ sci-fi stále zřetelnější odklon od chmurného pesimismu a od „hrůzy pro hrůzu“. Rovněž nabývá na síle výrazně protikolonialistické smýšlení, jak se projevuje v poměru pozemšťanů k obyvatelům jiných planet, ubývá Wellsovských příšer a Lovecraftovských nelidských superbytostí a přibývá přívětivějších „aliens“ – jinoplanetníků, cizinců z prostoru – kteří lidstvu všemožně pomáhají. Je to vidět i při porovnávání typů hrdinů, které staví sci-fi proti sobě – na jedné straně často vidíme nelidské a ziskuchtivé byznymeny a generály, na druhé ušlechtilé vědce. Pojem šileného a vraždychtivého vědce z dob minula ve sci-fi už téměř vymizel.

A také stále zřetelněji přestávají hrát svou roli díla, která mají hodnotu jen vědeckotechnicky popularizační; naopak převažují povídky či romány, které se stávají prostředkem společenské kritiky nebo satiry.

Jako poslední výrazný typ dnešní „západní“ sci-fi nalézáme téměř jednotně zamítnutí války v jakémkoliv aspektu. A pesimismus, který líčí zkázu lidstva po nukleárním konfliktu nebo následky záření, je v tomto smyslu nikoli bezvýhodný, ale spíše varovně vztyčeným ukazovákem než dolů obráceným palcem beznaděje a zoufalství.

A to je důvod, proč není nutně nad současnou tzv. „západní“ sci-fi příliš všeset hlavu.

Václav Kajdoš
VTM 17-26/1967

Odposlechnuto pro pamětníky

(stejně jako předcházející text)

Soudružka učitelka zkouší v roce 1989 žáky: „Tak, kdo mi řekne nějakého nepřitele lidu? Aničko?“

„Slánský!“

„Správně. Máš jedničku! Dál? Alenko?“

„Horáková!“

„Správně. Máš jedničku. Dál?“

Nikdo se nehlásí, jen potížišťa Vašík, tak ho učitelka vyvolá a Vašík říká:

„Milouš Jakeš!“

„Cože?“ zrudne souška učitelka. „Pětka dvakrát potvrzená a zítra ať přijde otec do školy!“

Vašík si smutně sedne a soused Pepíček sprostáček se ušklíbne: „Vidíš, pitomče. To máš z toho, že se učíš dopředu.“

Komiksový vesmír ztratil svého Stvořitele, fanoušci oplakávají Stana Leea

Dějové a postavami propojené superhrdinské komiksy amerického nakladatelství Marvel, které vycházejí již šedesát let, prý dohromady tvoří nejrozsáhlejší příběh, jaký kdy v dějinách vznikl. Za většinou jejich postav stál scenárista Stan Lee.

Bombastické titulky mají málokdy pravdu. Náš nelže. 12. listopadu 2018 zemřel Stan Lee, který v jediné osobě zahrnoval nejen superhrdinský komiks, jak jej dnes známe, ale také téměř 80 let komiksových dějin, na kterých se aktivně podílel. Lee začal v komiksové branži pracovat už v roce 1939 a později ji celou změnil. Ztrátu oplakávají fanoušci i lidé, kteří přispěli k tomu, aby původní komiksy vstoupily na filmová plátna.

Herec Samuel L. Jackson například napsal: „Děkuji ti, Stane, za to, že jsi mi umožnil utíkat z našeho světa a za radostné pobývání ve tvých světech! Tolik lidí jsi přesvědčil o důležitosti dobra, hrdinství, padouštví i údivu a k tomu všemu jsi byl vždy neskonale velkorysý a štědrý.“ Herec Mark Hamill tweetoval: „Měl jsem ho rád a navždy mi bude chybět. Lidé, kteří říkají, že by se člověk neměl nikdy setkat tváří v tvář s idolem svého dětství, se pletou.“

Fantastic Four, X-Men, Spider-Man, Iron-Man, Thor, Hulk, Daredevil, Doctor Strange a samozřejmě Avengers. To jsou jen nejznámější postavy, které zná i díky filmovým verzím celý svět. Všechny patří do univerza Marvel. A prakticky celý Marvel, tedy všechny jmenované a doslova stovky dalších vymyslel Stan Lee, syn rumunských Židů s původní jménem Stanley

Martin Lieber. Dožil se 95 let a svět nepoznal vlivnějšího komiksového tvůrce, než byl on.

Komiksové dějiny se v odborných publikacích dělí na takzvaný zlatý, stříbrný a bronzový věk, po něm přichází nová éra, která vrcholí současností, dobou moderní, kdy komiksy doslova dobývají svět. A po celou dobu, od svých šestnácti let, se přímo ve středu všeho dění nacházel Stan Lee.

Jeho kariéra se dá jen těžko shrnout v jednom článku (pro více informací doporučujeme knihu nakladatelství Paseka Marvel: Co jste neměli vědět o komiksovém zázraku od Seana Howe a která rozebírá dějiny Marvelu – a tedy i život Stana Leea – více než podrobně). Ale základní zásluhy o třinácté umění, jak se komiksu říká, snad vyjmenovat můžeme.

Úpadek a vzestup superhrdinů

Od pomocných prací u komiksů na počátku kariéry se Lee poměrně rychle propracoval k pozici redaktora, pauzu si udělal v letech 1942-45, kdy vytvářel propagační materiály pro strýčka Sama během druhé světové války. Po návratu k branži zažil poměrně rychlý úpadek superhrdinského žánru. Vyčerpanost a nedostatek témat po světové válce doplnil v roce 1954 další problém – CCA (Comics Code Authority). V zásadě nešlo o nic menšího než o cenzuru, která dbala na nezávadný obsah komiksů bez násilí a nahých těl. Komiksy se tak staly skutečně bezzubou zábavou pro děti.

A pak přišla 60. léta a doba Stana Leea, který změnil na superhrdinství úplně všechno. To díky němu přestaly být komiksy pouze dětskou záležitostí (u nás jev nadále přetrvávající). Lee – v krizi žánrové i tvůrčí – zkusil něco nového. A prý mu to dokonce poradila jeho žena. Vytvořil superhrdiny, kteří byli nejen super, ale měli i slabší lidské stránky.

Nejrevolučnější byl svým způsobem hned druhý hrdina, kterého Lee představil čtenářům (jeho prvním hitem byli Fantastic Four): Spider-Man. Jeho příběh je notoricky známý, ale v roce 1962 představoval teenager, který získá superschopnosti náhodou a kvůli vlastní pýše a domýšlivosti nepřímo zaviní smrt vlastního strýce, naprostou revolucí.

Ještě zásadnější bylo, jak se potýkal s novou superkariérou na straně jedné a normálními obtížemi dospívání šprta na střední škole na té druhé. (Počátky nových sérií jsou mimochodem vždy vyhledávaným artiklem mezi sběrateli. První číslo Spider-Mana, ve skvělém stavu, se vydražilo za 1,1 milionu dolarů.)

To byl jen začátek, Stan Lee se teprve rozehrával. Každému dalšímu hrdinovi dal do vínku nejen bezva superschopnost, ale také nějaké to traumátiko, se kterým se musel nový hráč v jeho vesmíru popasovat. Pochopitelně v letech šedesátých měl ještě daleko k surovým a temným ztvárněním svých hrdinů, jak je známe třeba z adaptací Netflixu. Naivita a nesmírná textová přebujelost (komiksy ze 60. let mívají cca trojnásobek textu, co ty moderní) činí z tehdejších klasik poměrně těžko stravitelné kousky, ale sémě bylo zaseto.

Slepec, opilec, náfuca – hrdinové pro dnešní dobu

Daredevil je slepý právník, který o zrak přišel v dětství po nehodě s radioaktivním sajrajtem (o otce chvíli poté rukou mafíána) – ale získal supersmysly. Tony Stark alias Iron-Man je si ce bohatý playboy, ale má dost blízko k lahvi s alkoholem. Thor poslal všeotec Ódin na Zemi, aby se tu naučil pokoře. A X-Meni? Ty nenávidí každý „správný“ Američan, protože jsou jiní a reprezentují libovolnou minoritu od Židů až po homosexuály. Leeho vesmír je obrovský a superhrdina (nebo aspoň superpadouch) se v něm najde pro každého čtenáře a později i čtenářku. Komiksový zázrak odstartoval.

Na začátku 70. let se ještě Lee začal vymezovat proti omezení ze strany CCA. Dnes již legendární kauza se odehrála na stránkách Spider-Mana a Lee zde na objednávku ministerstva

zdravotnictví varuje před drogami. I přes zákaz CCA komiks vydal. S obřím úspěchem, jehož důsledkem bylo také umírnění cenzury v komiksech.

Ne že by nebe bylo bez mráčku. Mezi 70. lety a komiksovou branží, jak ji známe dnes, následovala čtyři desetiletí, která vždy nebyla pro komiks a Leeho úplně jásavá. Komiksy se periodicky potýkaly s odlivem čtenářů a nejrůznějšími krizemi, za něž často nesli odpovědnost i vydavatelé. Ta asi nejhorší, která Marvelu málem zlomila vaz, se týkala sporů o autorství.

Marvel bohatl, ale nebohatl jeho výtvarníci. Ti odvedli svou práci za fixní plat a stále úkorněji nesli fakt, že i když jsou hvězdami, jejich díla vlastní vydavatelství. Nejvíce hořkosti Stanovi Leemu určitě přinesl spor s Jackem Kirbyem, jeho pravou rukou z počátků a výtvarníkem, bez něhož by marvelovské univerzum nebylo tím, čím dnes je. Právě Kirby se s Leem roky přel nejen o spoluautorství zásadních komiksů, ale také o originály svých děl, která zůstala v rukou Marvelu. Děla, která dnes mají hodnotu milionů dolarů. Krize Marvelu trvala celá 90. léta a lépe se nevedlo ani Leemu – jeho vlastní firma zkrachovala.

Vše zcela změnilo nové filmařské technologie, které dokázaly převést komiksy na stříbrné plátno tak, aby výsledek nevypadal směšně. Posledních dvacet let Stan Lee sklízel sladké ovoce svojí práce, objevoval se v epizodních rolích ve všech filmech Marvelu a roli dostal i v seriálu Teorie velkého třesku a Simpsonovi. Stále tvořil, na chvíli se stal i youtuberem. Stal se synonymem pro aktivní stáří, živoucí legendou, z jehož díla povstal celý vesmír. A přestože se to možná nezdá, odešel s ním jeden z nejlivnějších umělců 20. století.

Richard Klíčník / Deník N

Momentky z Fénixconu

foto Ján Žižka

Alan Moore opět dělá, jako by dějiny světa sestávaly z dobrodružné literatury

Alan Moore (*1953) bývá dnes pokládán za nejschopnějšího a nejvšestrannějšího komiksového scenáristu. Jeho *Strážci* (1986) se zároveň přiřadili k význačným figurám „superhrdinského žánru“ a zároveň ten žánr dekonstruovali. Knihu *Z pekla* lze právem zvat bibli Jacka Rozparovače a mnohého čtenáře překvapí nejenom nad ní, jaké množství informací svede Moore předkládat; ať už formou scénářů, nebo v připojených textech.

Na svou *Ligu výjimečných* (jejíž filmová adaptace se bohužel nepovedla) navázal v letech 2013, 2014 a 2015 třemi komiksů *The Nemo Trilogy* a letošní jejich překlad do češtiny je prvním vsazením těch příběhů do jediné vazby.

O čem se zde i prostřednictvím přehršle odkazů vypráví?

Nejprve si připomeňme, že zmíněnou „ligu výjimečných“ byli Mina Harkerová z *Draculy*, Allan Quatermain z Haggardových románů, Vernův kapitán Nemo, Wellsův neviditelný muž Hawley Griffin a doktor Jekyll Roberta Louise Stevensonova. Nu, a podle Mooreova tvrzení (a respektive v jeho pop-literárním světě) zemřel pán ponorky Nautilus pět let po smrti svého tvůrce, totiž roku 1910.

Měl ovšem dceru Janni Dakkarovou, a právě ona je hrdinkou nové trilogie.

V první části, *Srdci z ledu*, se vydá roku 1925 na expedici k jižnímu pólu a do antarktických *Hor šilenství* (z díla Howarda Phillipse Lovecrafta). V prostřední části trilogie *Berlínské růže* zachraňuje svého zetě Robura Dobyvatele (známe stejnojmenný Vernův román) ze spárů nacistů. V *Řece duchů* svádí pak nikoli poprvé boj s Ayeshou, hrdinkou Haggardova proslulého románu *Ona*.

Tyto komiksy jsou, připravte se, brutální (až po hranu vydátnosti) a zvláště jejich textové mezičlánky se nezaeknou erotiky, byť i zde se pracuje opatrně. Nu, a Nemova vnučka se sice provdá za Roburova syna již v jedenácti letech, jako naprostá samozřejmost se nicméně bere, že nejméně po příštích pět let „k ničemu nedojde“. A ten sňatek je ostatně účelovým spojením mocných rodů. Klanu „ovládajícího“ světové vody a klanu ovládajícího vzduch.

Nejbrutálnější figurou komiksů je Ayesha, tj. Haggardova *Ona*, a aby se to předvedlo názorně, láme mj. vazy holubicím. Tuto zrůdu úvodem zastihneme návštěvou u Charlese Fostera Kanea (tj. hlavního hrdiny známého filmu Orsona Welles), avšak jistých jejích cenností se zmocní (právě) Nemova dcera, již musí vražednice proto „dostat“.

Janni Dakkarová má stabilní základnu na Lincolnově ostro-

vě, jenž je teď poněkud prostopášným pirátským pelechem (se surpermoderními stavbami). Jak zvíme, byl kapitán Nemo kdysi velmi zklamán, že má dceru a nikoli syna, i prchl brečet do Antarktidy; a tam pak (z čehosi) zešlel. Jeho dcera to sleduje nad stránkami otcova deníku – a vydává se na jih. Ona a další hrdinové přítom putují i bizarní Megapatagonii, kterou až dosud měli právě za výplod Nemova šilenství, a mezi členy posádky je také Sally Kiddová z rodu legendárního kapitána Kidda. A rovněž (Melvillův) Ishmael, jakýsi druhý Janin otec, anebo profesor Van Dusen alias Myslíci stroj, který svého času geniálně uprchl z cely v Chisholmském vězení a je znám z povídek Jacquese Futrella, reálného to spisovatele-nebožáka, který zahynul na Titanicu (což pro změnu vůbec není Mooreův bonus).

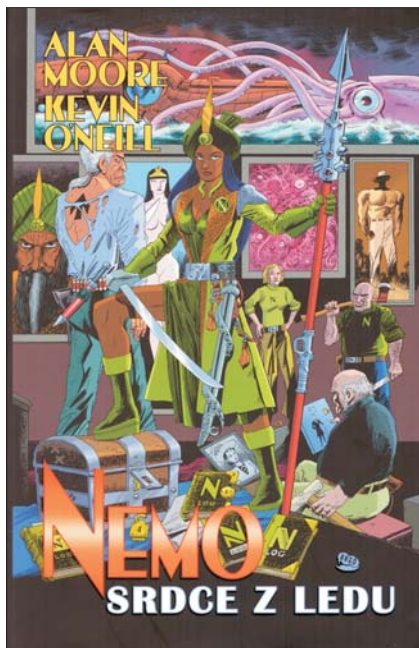
V Antarktidě nacházejí vchod do podzemní říše Alononou a existuje tu Poeův ostrov Tsalal. A magnetická anomálie, která je ovine smyčkou času. V té se děje „vše najednou“ a před našimi zraky se putování mrazem zvláštně násobí. Také tučňáci však náhle rostou a výprava naopak narazí i na (uměle vytvořené) bílé skřety. Navzdory všemu hrdinové dál táhnou saně (ty jako z *Občana Kanea*) a hle, tady už čeká ledová sfinga (Verne), která je vlastně modlou, a uzmíe též obří poeovskou postavu

(*Příběhy Arthura Gordona Pyma*) či architekturu a sochy z času před miliony let. Pronásledování krutými zlosyni, které vyslala Ayesha, dorazí naši hrdinové po ztrátách na životech až k jakési krystalické stěně světla a objevují... jen zdánlivý hřbitov, jehož hroby jsou pětiúhelnými hibernačními komorami. A pak už spatří (Lovecraftovy) *Hory šilenství*.

Moore se v rozletu nedá zastavit a je mu zcela jasně, jak to s ikonickými hrdiny bylo. Tak například Jean Robur byl sice roku 1915 sestřelen na Sommě, ale má syna Armanda, a jeho vylepšená vzdušná loď nyní připomíná výjev z Magritta. Nu, a odvážná reportérka Hilda Johnsonová opakovaně zvládne udělat s Jenni Dakkarovou interview – a ještě si na Lincolnově ostrově užijí.

Jak se dále dovídáme, hned roku 1912 vyrabovala Nemova dcera Titanic a roku 1933 ukradla mrtvolu King Konga a vrátila ji na Ostrov lebek. V druhé části trilogie se jejím Nautilem plavíme pro změnu po Labi, a to přímo do srdce nacistického Německa. Naše milénka Dakkarová však netuší, že je tam nalákávána. Kým?

V říši má podstatné slovo doktor Werner Mabuse i další „hrdinové soumraku“ a především Herr Hynkel (z Chaplinova *Diktátora*). Město Berlín pak řídí lidské stroje s pomocí zcela vyši-

nutého Helmuta Caligariho (a jeho zhypnotizovaných, spících úderků). Procházíme také metropolitní katakomby a je to opět Ayesha z království Kor, kdo stojí za léčkou. Dala si totiž podmínku, že bude s Hynkelem spolupracovat, jen když on zlikviduje Nemovu dceru.

V dalším toku děje je zmiňován také Blofeld či organizace Spectre, ale i král Stanislav Ubu III.; a jak víme, Robur a Dakkarová kdysi po ruské invazi zachránili celou populaci trollů v severských zemích. Jako další z figur se vynořuje i Uršula Mabuse, dcera to zloduchova.

Ve třetí části této postmoderní a pečlivě promyšlené „fantasmagorie“ se píše rok 1970 a dcera kapitána Nema opět cítí, že se blíží (už před třiceti roky sťatá) Ayesha.

Jak je to možné? Jistě nijak - a všichni jí takou vizi proto vyvracejí. Srdnatá dáma ale přesto opět vyráží na výpravu, ač už stará. A hle. Řeku Amazonku zahrazují zbytky země Mu.

Ty ovšem vbrzku prorazí silák a Nautilem doplujeme až do (Doylovky) Země Maplea Whita a pravěku. Jenže zde je uvitací výbor se znaky, jimiž kdysi Chaplin nahradil svastiky. Martin Borman, doktor Mengele a další. Uchovávají iluzi věčné Ayeshy, když vytvářejí stále další její mladé verze a současně klonují „mladé Hynkely“. Nu, mohou snad podobně pitvorné projekty dopadnout dobře? Nikoli. Dočkáme se jak útoku pteranodonů, tak útoku nestvůrných pravěkých mužů, a jen mladičkův syn paní Dakkarové je obdobně mladičkou Ayeshou... na chvíli omámen. Zamiloval se?

Asi. Zachraňuje ji, ale se zlou se potáže. Zlo uvnitř dámy totiž zatroleně žije a vybulá a hoch uniká smrti o pověsný vousek. Nato jsme svědky masakru zde vytvářených robotických kráske a Moore jako obvykle stupňuje napětí „shora“ až k dolnímu konci strany, po jejímž obrácení... Hu, kreslíř tam opakovaně umí servírovat „pořádně velký“ obraz nějaké překvapující zkázy, ne-li masakru.

A Jenni Dakkarová? Inu, jsme nakonec i svědky její smrti, avšak vidíme okolo ní dávno předtím bílé duchy jejich zesnulých přátel (i včetně profesora Van Dusena).

A právě tam, tedy do poklidu a mezi ně, odchází - a příběh končí.

A definitivně teprve dohrou z roku 1987. Myslím, že kdyby Moore pár ze všech těch odkazů pominul, udělal by lépe. Otázkou taky je, co dá jeho dílo pop-historii nepoliběnému čtenáři. Možná jen toho Kevinu Moore O'Neila. Nu, ale ten je vážně majstr.

Což o to, pan Moore taky, ale... Ale celé mi to připadá trochu moc intelektuální. Je to paralelní historie, ano, je, ale já bych neřekl, že drží pohromadě až tak dokonale. Slovo ABSURDNÍ se mi dere na rty příliš často. Mengele - a zároveň „Hynkel“? Nu, nevíám.

Ivo Fencel

Alan Moore (scénář) a Kevin O'Neill (kresba): Nemo. Srdce z ledu. Překlad Viktor Janiš, odpovědný redaktor Richard Klíčnický, Argo, Praha 2018, 180 str.

Téhle knize chybí mapa

Nesnáším takové ty moderní nadbytečně ilustrované naučné publikace, napodobující encyklopedie od Reader's Digest. Když takovou knihou listuji, připadám si jako blbec (kde jsou ty časy SNDK a jejich velké edice).

Na druhé straně jsou tady skvělé knížky, kterým obrazová

část - k jejich velké škodě - chybí. Typickým příkladem z poslední doby je třeba **Obléhání**, aktuální novinka od A. Pérez-Reverta. Tenhle Španěl píše nejčastěji ve stylu historických detektivek, ale zapomeňte prosím na Vondrušku nebo Dana Browna. S těmi bych ho fakt srovnávat nechtěl...*

Obléhání je temný příběh situovaný do španělského Cádiz v době napoleonských válek. Precizní historické pozadí vás vtáhne do děje tak, že ani nepostrádáte romantickou linku, která tady oproti jeho starším knihám schází. Jestli měl Malíř bojových scén silný protiválečný drajv, tak Obléhání v tom zdařile pokračuje. A nejde jen o utrpení vojáků na obou stranách. Francouzské baterie rozmístěné kolem zálivu bombardují město, střely ničí budovy a zabíjejí i civilní obyvatelstvo.

Zabíjí také sériový vrah a jeho motiv s ostřelováním možná souvisí. A to až do té míry, že se španělský vyšetřovatel spojí s velitelem nepřátelských francouzských dělostřelců(!). Plán se zakreslením míst dopadu granátů by byl jistě velmi užitečný i pro něj. Paralelně s vyšetřováním a dělostřeleckými salvami žije nedobytný Cádiz běžným životem, ke kterému patří i přístav a námořní obchod. Lodní trasy, majáky, mělčiny, útesy, mysy a nejbližší přístavy hrají v příběhu nezanedbatelnou roli. Vlastně to je slabé slovo - pro pochopení příběhu je znalost polohy města a jeho okolí naprosto nezbytná.

Zkrátka... téhle knize chybí mapa! Mapa cádizského zálivu by posunula čtenářský zážitek na úplně jiný level. Což je škoda, když uvážím, že kdekájaká podřadná fantasy mapami disponuje - a občas úplně zbytečně. Tohle hoši v Argu trochu nezvládli. O obálce nemluvě. Ale abych jen nehanil, jinak je to skvělý čtenářský zážitek! Snad jen Královna jihu je ještě lepší.

Radek Dojiva

(*A.P.-R. je mj. autorem literární předlohy filmu Devátá brána)

5x H. P. Lovecraft v Kriekových komiksech

Nizozemský výtvarník, ilustrátor časopisů i novin a tvůrce kreslených seriálů (a také, prozradíme, otec desetiletého syna) Erik Kriek (*roku 1966 v Amsterdamu) zadaptoval pro knihu *Z neznámého světa a další příběhy* (2012) těchto pět próz Howarda Phillipse Lovecrafta (1890-1937): *Vyděděnec*, *Barva z kosmu*, *Dagon*, *Z neznámého světa* a *Stín nad Innsmouthem*.

Autor úvodu alba Gerard Soeteman jej srovnává s Edwardem Hopperem, což však asi bude úklona nepřiměřená. Dílo tvůrce původních textů kreslíř nicméně mnohde umocňuje, řekl bych, a namítáte-li, že vy sami jste nad Lovecraftem vysnili jiné výjevy, jest to (jen) vaším právem, pěkně prosím; ale málem každý komiks by mohl být z podobných příčin napaden, což se mi nelíbí. Snění nad neilustrovanou knihou je sice vůči spisovateli fakticky férovější a vypučí skrz tu četbu právě tolik vizí, kolik je nás, čtenářů, nebylo by ale demokratické zakazovat taky víze další. Plynoucí na papír z mozků mistrů malířského cechu, i včetně PANA Erika Krieka. A hůů! Yog-Sothoth!

Doslov (Danielem Trojanem graficky krásně vypravené publikace) bohužel nebohého Lovecrafta jako obvykle až moc ikonizuje a v žádném případě to přece není „nejvlivnější hororový spisovatel 20. století“. Nu, a je-li jím navzdory mému vnímání světa, pak zdaleka ne sám. V mnoha směrech přece produkoval brak (a nikoli ohromující „brakové poetično“) a rozličné a úporné teorie o tom, že si našel čas i na „pečlivé“ budování vlastního kosmu, podle mě shoří už za pár desítek let. Nesporné však je, že si HPL - za svůj krátký život - vyměnil se „spřízněnými dušemi“ neuvěřitelných sto tisíc dopisů, a jen horko-těžko nad nimi lze odhadnout, o kolik víc zajímavých hororů by stvořil, kdyby nepotřeboval podobné kontakty k životu.

Nu, asi jako když se zeptáte, kolik ještě mohlo vzniknout foglarovek, kdyby jejich autor nebyl zaplavován psaníčky obdivovatelů (i včetně mě) a kdyby svědomitě neodpovídal na každé.

A Lovecraft? Řeknu to striktně. Navzdory mínění Josefa Škvoreckého (a budu teď skutečně nekorektní) jej považuji za (latentního) homosexuála, a to aniž by jej to dehoněstovalo. Podstatnější je jeho schopnost literárně znázornit LHOSTEJNOST KOSMU K ŽIVOTU. K LIDEM. A to je i zásluha, ale běda, autor ignoruje veškeré erotické interakce mezi lidmi a často i neerotické, takže se mnoha dialogů v jeho textech nedočkáme. K autorům science fiction má pak tisíc mil a předkládá radši k uvěření bludy, a to ještě bez nadsázky furianta, s tváří naopak až lebečně zvážnělou. Byl šílený?

Así ne; ale jeho hrdinové mají k šílenství často jen krůček; i sledujme linii aspoň několika Kriekových komiksů:

Lovecraftiana Poetica

Když jeden cituje z poezie, měl by vzít jen krátký, úderný kousínek – anebo celou báseň. Určitě by neměl citovat POLOVINU básně. Ale Alan Moore má nějaké ty zásluhy, takže si může dovolit i tohle: a přesně to udělal pro svůj lovecraftovský komiksový román *Providence*.

Byl jsem požádán o přebásnění té půlky, ale samozřejmě mi to jednak nedalo, a druhak, kvůli kontextu, znáte to... No prostě jsem to raději přeložil celé, a protože v komiksu dostanete jen tu druhou polovinu, tady máte celou báseň, by nám zůstala pro potomstvo zachována... ➔

HPL jako mnozí mladiství géniové začínal poetickou tvorbou, ba se po nějakou dobu považoval především za básníka. Jeho verše, které často působí dojmem, jako by někoho z Ruchovců jedovatě kouslo něco blábolícího a s mnoha chapadly, a kterých je několik stovek, byly sebrány do svazku, jehož titulem je právě tato báseň: *Dávná stezka a jiné básně*.

Richard Podaný

1. *Vyděděnec*. 30 obrázků. 6 stran. (Ličeno v první osobě.)

Hrdina vyrůstá v izolaci obklopen zámkem a lesem. Vyleze na věž a poprvé spatří měsíc. Najde nepochopitelnou branku a kupodivu jí dojde mezi lidi. Ti se veselí, ale propuknou panice, když „démona“ spatří. Prchají a on se dívá do zrcadla. To je i závěrečný, celostránkový obrázek.

3. *Dagon*. 27 obrázků. 6 stran. Opět první osoba a taky retrospektivní pohled vypravěčův.

V Pacifiku uprchlík na člunu na kraji děsivé pláně černého bahna, z něhož vyčnívají mrtvolky. Ryb a ještě čehosi... Po celý den jde k hoře a šplhá na ni v září měsíce. Objeví za ní monolit s hieroglyfickým písmem. A tu spatří obřího netvora. Šílí hrůzou a prchá, ale finále umožňuje čtenáři brát příběh jen jako horečnatý sen.

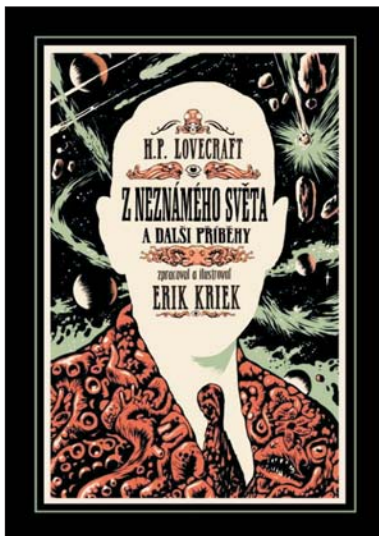
A já myslím, že ty dvě ukázky dokazují nejméně jedno. Kvality této knihy budou především v čemsi jiném. A v čem?

V detailech, v mistrné kresbě, v kompozici komiksových tabulí, střídmosti textů v bublinách, v načasování a „odpálení“ šoků. Nu, a je to kniha, která mnohého mladíka přitáhne ke skutečné četbě toho skutečného a pozorů přece hodného Lovecrafta.

Věnuji to synovi Filipovi (už devatenáctiletému), jemuž jsem v dětství čítal i právě Lovecrafta. Něco z toho jistě pochopil, naši jsme spolu nicméně větší mistry krátkých hororů, a vyjmenovat jsem jich schopen řadu. Vy podle mě také.

Ivo Fencel

Howard Phillips Lovecraft, Erik Kriek: *Z neznámého světa a další příběhy*. Komiksy Erik Kriek i kreslil a úvod napsal roku 2011 a v Rotterdamu Geralt Soeteman. Dovětek napsal Milan Hulsing. Překlad do češtiny Veronika ter Harmsel Havlíková. Odpovědný redaktor Richard Klíčník. Argo. Praha 2018. 120 stran.

H. P. Lovecraft

Dávná stezka

V tu noc tam nebyl, kdo by sved
Skrýt před mnou dávnou stezku vpřed.
Přes vrch a kolem polí v dál,
Jež v paměti jak výtka páli,
Ten strom, ta zeď – měl bych je znát,
A tamta střecha, tamten sad,
Tak důvěrné je v hlavě mám,
Jak včera bych je vložil tam.
Já věděl, kam se složí stíny,
Až vyjde pozdní měsíc siný
Nad Zamanův vrch; a kdy jas
Ozáří stráž na krátký čas.
Když cesta strměla, jak celá
By k výši nebes dospět chtěla,
Já neměl strach, co schoulené
Čeká za křivkou hřebene.
Jak šel jsem dál tou noční tmou,
Já spatřil záři fosfornou
A domky podél cesty chytí
Do tenat nepozemský svit.
Milník, co znal jsem, trčel tam,
„Dunwich – 2 míle“ – uhlídám
Střechy a věž, až vzejde den,
Už deset kroků vzhůru jen...

V tu noc tam nebyl, kdo by sved
Skrýt před mnou dávnou stezku vpřed.
Za hřebenem jsem děsem ztich:
Údolí mrtvých, ztracených.
Nad Zamanovým vrchem v dál
Morový měsíc bledě plál
Na plevel, šlahouny a mech
Na zborcených, neznámých zdech.
Plamínky v lukách, nad mokřady,
Z cizích vod stoupá mlha všady
A vysmívá se snu, že snad
jsem mohl kdy ta místa znát.
Z té hrůzy pochopil jsem sám,
Že milý život můj – ten tam
A nejsem na té stezce víc,
Co mrtvému jde dolů vstříc.
Kol mlha – vpředu na dosah
Hvězd shluky v proudech Mléčných drah.
V tu noc tam nebyl, kdo by sved
Skrýt před mnou dávnou stezku vpřed.

The Ancient Track

There was no hand to hold me back
That night I found the ancient track
Over the hill, and strained to see
The fields that teased my memory.
This tree, that wall – I knew them well,
And all the roofs and orchards fell
Familiarly upon my mind
As from a past not far behind.
I knew what shadows would be cast
When the late moon came up at last
From back of Zaman's Hill, and how
The vail would shine three hours from now.
And when the path grew steep and high,
And seemed to end against the sky,
I had no fear of what might rest
Beyond that silhouetted crest.
Straight on I walked, while all the night
Grew pale with phosphorescent light,
And wall and farmhouse gable glowed
Unearthly by the climbing road.
There was the milestone that I knew –
"Two miles to Dunwich" – now the view
Of distant spire and roofs would dawn
With ten more upward paces gone...

There was no hand to hold me back
That night I found the ancient track,
And reached the crest to see outspread
A valley of the lost and dead:
And over Zaman's Hill the horn
Of a malignant moon was born,
To light the weeds and vines that grew
On ruined walls I never knew.
The fox-fire glowed in field and bog,
And unknown waters spewed a fog
Whose curling talons mocked the thought
That I had ever known this spot.
Too well I saw from the mad scene
That my loved past had never been –
Nor was I now upon the trail
Descending to that long-dead vale.
Around was fog – ahead, the spray
Of star-streams in the Milky Way...
There was no hand to hold me back
That night I found the ancient track.

34 obrazů ze života vedoucího redaktora

(aneb jak také vznikala encyklopedie Český literární samizdat 1949–1989)

Následující „povídka“ přednesl její autor na neformálním večírku, uspořádaném při příležitosti vydání knihy *Český literární samizdat 1949–1989 dne 29. 11. 2018 v Praze. Humor, jež si ti nejpозornější čtenáři na několika místech povšimnou, byl míněn jako humor laskavý, povídka je prostá jakékoli ironie, či snad dokonce zlomyslnosti, a autor prosí čtenáře, aby ji četli s tímto vědomím.*

1) Telefonuje kolega Burget. V knihovně Libri prohibiti přečetl dochovaná tři čísla časopisu *Ars boutique*, konstatoval, že jeho úroveň je vysoká, a že tedy časopis musí mít své heslo. Víme, kdy vyšlo první číslo, ale nevíme, kolik čísel vyšlo celkem, ani kdo a kde je vydával. Všechny články jsou podepsány pouze šiframi, pod úvodníkem je šifra *jp*.

2) Mail od kolegyně Loučové. Posílá heslo a jeden doplněk k heslu odevzdanému minulý týden. Dále oznamuje, že objevila nového, dosud neznámého samizdatového vydavatele a že už pracuje na jeho hesle. V počítači otevírá heslář a dle abecedního pořádku zapisují Petřin nový objev. Radostí si mnu ruce: Hrnečku, vař!

3) Kolegyně Příbáňová, mimo pracovní dobu moje manželka, se chystá na Havířovsko kvůli heslu časopisu *Hadr*. Sraz s místními undergroundáky má někde mezi autobusovými zastávkami, neb hlavní undergroundák bydlí v zahradním domku kdesi mezi obcemi. Mám o ni strach.

4) Pátrám po vydavateli pozoruhodné ediční řady Josefu Plotzerovi z Hodonína. Google žádného takového nezná. Zná však Josefa Plotzera ze Znojma, který prý pracoval jako vedoucí místního kina, ale už nepracuje. Poštovní adresa ani mail nejsou uvedeny.

5) Kolegyně Příbáňová se vrátila z Havířovska. Je živá a zdravá. Místní androši byli příjemní a sdílí a odvezli ji k poslednímu autobusu směrem na jih. Oddechl jsem si.

6) Kolega Jareš odhalil autora básně publikované pod šifrou *ad* v časopise *Ars Boutique*. Vzpomněl si totiž, že báseň podobné poetiky kdysi četl v nějakém starém čísle časopisu *Československý voják*. Chvilu loví v paměti, konkrétně to prý bylo číslo 14 z roku 1967, ale není si úplně jist. Snad to mohlo být i číslo 15. Možným autorem je mně zcela neznámý Alexandr Debnar. Michal na něho zkusí sehnat kontakt.

7) Pátrání po adrese Josefa Plotzera, bývalého vedoucího znojemského kina, je marné. Odhodlávám se zatelefonovat přímo do pokladny. Šťastnou shodou okolností si paní pokladní Plotzera ještě pamatuje, a protože na Znojensko dosud nedorazila mánie s ochranou osobních dat, po telefonu mi poskytl jeho domácí adresu.

8) Mail od kolegyně Loučové. Posílá heslo a dva doplňky k heslu odevzdanému minulý týden. Dále oznamuje, že objevila nového, dosud neznámého samizdatového vydavatele a že už na něm pracuje. Zapisují do počítače.

9) Kolegům Jarešovi a Burgetovi se podařilo vypátrat básníka Debnara. Potvrdil, že báseň uveřejněnou v *Ars boutique* napsal, ale o časopisu v životě neslyšel. Báseň prý kdysi poslal do časopisu *Divoké víno*, kde už ovšem nevyšla, neboť bolševik v roce 1971 časopis zastavil. Usuzujeme, že z redakce *Divokého vína* ji mohl získat tajemný vydavatel časopisu *Ars boutique*.

10) Kolegyně Vítová se chystá na Žďársko kvůli heslu časopisu *Vysoc.činná*. Sraz s místním undergroundákem Vitem Homolkou má někde mezi vlakovými zastávkami. Vít Homolka je zakladatel rockové skupiny Atomová Mihule, z jejíž tvorby znám kazetu nazvanou *Hnus ze staré podlahy*. Andrea Vítová je křehká matka nedospělé dcery. Mám o ni strach.

11) Kolega Burget sehnal na mailu Ludvíka Hesse, bývalého redaktora časopisu *Divoké víno*. O časopisu *Ars boutique* nikdy neslyšel, a jak se do něho dostala báseň Alexandra Debnara, zasláná původně do redakce *Divokého vína*, nemá tušení. Připouští jen, že různí autoři jeho časopisu mohli být a nepochybně byli v samostatném vzájemném kontaktu. Eda Burget se odhodlává k šílenému kroku. Ve všech číslech všech ročníků *Divokého vína* hledá autory s iniciálami *jp*, tedy s onou šifrou, již byl podepsán úvodník v *Ars boutique*. Pak je zkusí oslovit jednoho po druhém, jestli náhodou onen tajemný samizdatový časopis neznají.

12) Kolegyně Vítová se vrátila ze Žďárska. Je živá a zdravá. Ukázalo se, že sympatický a milý pan Homolka je nejen zakladatel Atomové Mihule, ale také bývalý číšník. Pohoštění tomu odpovídalo. „Heslo napišou hned,“ praví Andrea do telefonu, „ale jíst nebudu tak tři dny.“

13) Dosud jsme nedořešili *Ars boutique*, a už bychom měli začít pátrat po anonymním vydavateli časopisu *Potemník ničivý*. List s tak nádherným názvem nemůže v knize chybět!

14) Mail od Petry Loučové. Posílá heslo, tři doplňky k heslu odevzdanému minulý týden, a oznamuje, že objevila nového, dosud neznámého samizdatového vydavatele.

15) Kolegyně Holečková se telefonicky domlouvá se spoluvydavatelem edice *Refugium*, sochařem Otmarem Olivou. Slibuje jí, že jí jednou – alespoň k nahlédnutí – přiveze všechny knihy z uvedené edice, které nejsou u Jiřího Gruntoráda v knihovně.

16) Poštou přichází odpověď ze Znojma. Konečně! Josef

Plotzer potvrzuje, že kdysi vydával strojopisnou edici, a rovnou mi do obálky přikládá jeden z opisů *Starých bytlišť* Ivana Blatného. Pro případ nouze připojuje své telefonní číslo. Listuji Blatným, z čehož mě vyruší zvonící mobil. Kolega Burget již prošel všechny ročníky *Divokého vína*, a jediný básník, k němuž by seděla šifra autora úvodníku z *Ars boutique -jp -*, je nějaký Josef Plotzer ze Znojma. Jdu do vývrtky. Znovu sahám po mobilu a volám na nouzové číslo pana Plotzera. Potvrzuje, že časopis *Ars boutique* vydával on. A nebyl na to sám! Například o grafickou úpravu se prý starala jistá paní Kotoučová, která nyní pracuje jako pokladní ve znojemském kině. Do vývrtky jdu podruhé.

17) Kolega Jareš odhalil autorku básně publikované v časopisu *Potemník ničivý* pod šifrou *zr*, protože báseň podobné poetiky již kdysi četl v nějakém starším čísle časopisu *Naše rodina*. Chvilí loví v paměti, prý to bylo číslo 8 z roku 1970. S jistou ironií se ptám, jestli to nemohlo být číslo 9. Michal chvíli přemýšlí, pak rozhodně praví: „Ne. V devítce byly texty Františka Lazeckého.“ Autorkou básně v *Potemníku ničivém* je Zuzana Nováková, za svobodna Renčová. Oslovíme ji, ale o časopisu *Potemník ničivý* nikdy neslyšela.

18) Kolega Šidák, kterého jsme do oddělení přijali, protože napsal krásnou recenzi na naši předchozí knihu o nakladatelstvích, odevzdal heslo *Vokno*. Je to jeho první heslo, dal si záležet. Rozsah? Čtyři hustě popsané strany, a kdyby se mi to prý zdálo krátké, materiálu má na dalších šest. Musím si nalít. Je to kruté, brzdit tak mladého člověka v jeho pracovním elánu.

19) Mám chvíli času, do kauzy *Potemník* se tedy vložím sám. Google kladu rafinované otázky a výsledek se dostaví. Nacházím starší článek neznámého, zřejmě trampského autora, který vzpomíná na krásná léta nevázaného mládí. Článek končí slovy: „Mohli bych vzpomínat ještě dlouho, například na časopis *Potemník ničivý*, ale pro dnešek už dost. Třeba bude ještě někdy příležitost.“ Žádné příště nebylo, autor už není mezi živými.

20) Kolegyně Příbáňová se vypravuje do své rodné Ostravy, kde má sraz s vydavatelem Jiřím Vrtným. Vrací se ve zvláštní náladě. Ukázalo se, že pan Vrtný je bývalým kolegou a přítelem Alenina nedávno zesnulého tatínka, kolegou z doby, kdy ona sama ještě nebyla na světě. Některé texty k opisu Vrtnému na přelomu šedesátých a sedmdesátých let sháněl právě Alenin otec, který tak bude v hesle uveden. I takové náhody se dějí.

21) Kolegyně Holečková se telefonicky decentně připomíná sochaři Olivovi. Je ochotná za ním na Velehrad zajet, on však opakuje slib, že jí všechny hledané knihy z edice *Refugium* jednou přiveze ukázat.

22) Telefonuje mi Lubomír Khýr, někdejší vydavatel časopisu *Kaluž na stropě*. Není to veselý hovor. V minulých dnech se vada jeho zraku zhoršila natolik, že zcela oslepl a musí zru-

šit naši plánovanou schůzku. Heslo však mám určitě poslat, manželka mu ho přečte a Khýrovy připomínky mi napíše mailem. Jde mi mráz po zádech.

23) Snažím se shromáždit kopie všech dochovaných čísel *Potemníka ničivého*. Něco málo je u Jirky Gruntoráda, další číslo v Památníku písemnictví v Rajhradě u Brna. Posíláme tam dotaz, od koho číslo dostali. Prý od Jana Šabaty. Píšu Janu Šabatovi. Připouští, že měl někdy *Potemníka* v ruce a snad

ho i věnoval do Rajhradu, ale jak se k němu dostal, nemá tušení. Další číslo objevujeme v katalogu Harvard Library. Píšu mail příteli Jonathanu Boltonovi, který by tam měl touto dobou být. Odpovídá obratem. Zítra v poledne sice z Cambridge, Mass., definitivně odjíždí, ale ráno ještě skočí do knihovny a pořídí nám sken. Jsme mu vděční za nově objevené číslo, ale radost nám brzy pokazí vědomí, že v pátrání po vydavateli *Potemníka* jsme se nepohnuli ani o píď.

24) Kolegyni Košnarové zadávám poměrně složitý úkol, aspoň mi složitý připadá. Jde o přehledové heslo *Surrealistický samizdat*, které musí částečně postihnout i protektorátní období. Dávám Veronice dva až tři měsíce, věřím, že by to mohla stihnout. Veronika váhá, ale nakonec svolí. Oddychl jsem si.

25) Mám zlý sen. Strašný sen! Kniha již vyšla a já doma v obýváku čtu v *Revolver Revue* recenzi Jiřího Gruntoráda. Budím se zpocený hrůzou.

26) Kolegyně Holečková se konečně dočkala sochaře Otomara Olivy, který jí z Velehradu autem přivezl dosud marně hledané tituly edice *Refugium*. Podařilo se mu najít pro nepražáka poněkud složitou cestu až na dvůr našeho ústavu. Zaparkoval, zavolal Martě na mobil, vystoupil z auta a napil se, protože osvětlení po dlouhé cestě nutně potřeboval. Marta přibíhá, sochař otvírá kufr svého auta, načež zjišťuje, že tašku se samizdaty zapomněl na Velehradě naložit.

27) Telefonát od kolegyně Loučové. Posílá heslo a sděluje, že objevila nového, dosud neznámého samizdatového vydavatele. Otevírám okno a navzdory pozdně noční hodině křičím do tmy: Hrnečku, dost!!!!

28) Kolegové Jareš a Burget jsou podrážděni naší kolektiv-

ní neschopností vypátrat vydavatele *Potemníka ničivého*. Michal mlčky a záměrně usedá k počítači a proniká do databází, kam se dostanete jen přes tři tajná hesla. Výsledek žádný.

29) Čtyři dny po zadání hesla *Surrealistický samizdat* mi kolegyně Košnarová posílá první a hned definitivní verzi. Mám radost a naději. Blýská se na lepší časy.

30) Po celý týden usedá kolega Jareš mlčky a záměrně k počítači a proniká do databází, kam se dostanete jen přes šest tajných hesel. V jedné digitální knihovně nachází zmínku o *Potemníku ničivém* v knize Ireny Obermannové *Deník šilené manželky*. Hned jí píše mail, pachatel konečně nalezen! Euforie nepředstíraná.

31) Kolegyni Holečkové telefonuje sochař Oliva. Sděluje jí, že se v Praze trochu zdržel, že tašku se samizdaty nakonec našel v autě v nějakém divném propletení a že jí Martě hned doručí do ústavu. Marta mu jde pro jistotu naproti.

Michal Příbán

Mike Mignola: Humr Johnson - Železný Prométheus

Když kreslíř a scenárista **Mike Mignola** v roce 1994 odevzdával nakladatelství Dark Horse stránky svého nového komiksu *Hellboy*, asi si sotva dokázal představit, že po třiceti letech bude z *Hellboye* značka pro celou skupinu postav a sérií a pro zmíněné nakladatelství jeden z úhelných kamenů komerčního úspěchu. Jednou z postav, která rozšířila „paranormální“ paoptikum, byl také Humr Johnson. Na rozdíl od prapodivných bytostí s nadpřirozenými schopnostmi žádnou superhrdinskou vlastností nedisponoval, jen samozřejmě mrštnými pohyby, značnou silou a přesnou muškou. Jediným neobvyklým prvkem v Humrově arzenálu byl znak klepeta, který vždy po boji vypálil poraženým padouchům na čelo, aby ti ostatní dostali strach. Poprvé se objevil v krátkém příběhu *Zabiják v mé lebce* ve svazku *Hellboyových dobrodružství Prává ruka zkázy* v roce 1999, český však tato kratičká povídka vyšla až v roce 2008, když nakladatelství Comics Centrum začalo vydávat sérii *Ú.P.V.O.* (zkratka označuje Úřad paranormálního vyšetřování a obrany, kde je zaměstnaný jak *Hellboy*, tak další bytosti s neobvyklými schopnostmi). S *Hellboyem* se Humr Johnson potkal v komiksovém románu *Červ dobytél*, přičemž *Hellboy* zde poznává vlastně jeho posmrtnou inkarnaci, protože při své poslední akci, pokusu vybití nacistické hnízdo na rakouském hradě v roce 1939, Humr Johnson umírá. Čtenářům se ovšem postava zalíbila, a tak jí Mignola použil v dalších příbězích série *Ú.P.V.O.* a v roce 2007 pro něj vytvořil samostatnou sérii.

Zahájil jí příběh *Železný Prométheus*, který nyní vyšel i česky, a zahájil ji nepochybně úspěšně, protože Humr Johnson se po prvních pěti sešitech úvodního příběhu dočkal dalších šestadvaceti. *Železného Prométhea* psal ještě Mignola sám, pod dalšími díly už je s ním podepsán **John Arcudi** (a lze předpokládat, že půjde především o jeho scénáře, které Mignola svým jménem pouze zaštitil). A jako by se v něm vracel k začátkům *Hellboye*: také tato série začala jako pocta laciným strašidelným sešitům (padesátých let).

Příběh *Železného Prométhea* se odehrává ve třicátých letech, ale už tady máme nacistické špiony (včetně celé ponorky), gangstery a k tomu četné nadpřirozené bytosti, aby to

32) kniha je odevzdána do sazby. Přicházejí první korektury. Omylem vypadl obrázek u hesla *Česká expedice*. Přicházejí druhé korektury. Náhodou zjišťují, že rok úmrtí Alexandra Klimenta jsme omylem připsali žijící Otci Bednářové. Vyděšeně chybu opravují a procházím všechna životní data u všech ztamenaných jmen. Přicházejí třetí korektury. Přicházejí ještě i čtvrté korektury, sazečka je vstřícná a tolerantní. Kniha jde do tisku. Spadla klec, už nic neopravíme.

33) Chystáme slavnostní večírek k vydání knihy. Měli bychom připravit nějaký program, ale jsme unavení a chybějí nápady. V případě naprosté nouze je kolegyně Holečková ochotna zatančit ve stříbrných šatech na libovolný hit od skupiny ABBA. Slíbím, že něco napíšu.

34) Přichází mail od kolegyně Loučové. Objevila nového, dosud neznámého samizdatového vydavatele.

hlavní hrdina neměl moc snadné. Zápletka oživuje dokonce Čingischána a jeho mongolské válečníky, kteří si chtějí vydobýt dávnou moc nad světem, ale vlastně není tak podstatná, významnější je atmosféra a dobové rekvizity. Humr Johnson je totiž skvělou odvozeninou tehdejších komiksů, které ještě neznaly Supermana, zato mnoho statečných maskovaných smrtelníků, kteří zvládli krkolomné kousky i bez nadpřirozených schopností. Vše posilují ještě „encyklopedické“ vsuvky, které probírají „mýtus“ vytvořený kolem hlavní postavy, včetně nově psaných historek a filmových a televizních adaptací, a ve své parodované odbornosti nejsou zrovna přívětivé: „Film neobstojí ani v porovnání se značně pokleslou úrovní dobových standardů. Legendárně tristní je zejména čtyřminutová animovaná sekvence souboje s dinosaurem v osmém díle.“

Také děj samotného komiksu je překotný až chaotický, bitka stíhá bitku a prokládají je honičky, přičemž hrdinové si občas z reality meziválečného New Yorku odskočí do jakési alternativní snové reality. Je to celé neodolatelně pokleslé a kýčovitě, oním naivním archaickým způsobem, ale zároveň kreslířsky brilantní. Práce **Jasona Armstronga** možná občas více připomíná kresbu **Erica Powella** než požadovaného Mignoly, ale vyprávět umí Armstrong skvěle, včetně četných hříček, kresebných i skladebných, z nichž tou nejpovedenější je finální dvousouboj ve třetí kapitole, na působivě komponované dvoustraně, kde se rytmicky („filmově“) střídají dvě paralelní rvačky.

Je pravda, že zejména *Hellboyovy* povídky se občas točí v kruhu a variijí identické syžety, což pro spin-offy platí možná ještě více. Je to samozřejmě i případ *Humra Johnsona*. Ale jeho příběh je natolik křiklavě šestákový, natolik bizarní a krkolomný, s patinou k tomu, že tím vším tak trochu odzbrojuje případnou kritiku. Pokud má na nějaký komiks platit úsloví o „guilty pleasure“, nepochybně je to právě *Humr Johnson*.

Pavel Mandys / iLiteratura.cz

Mike Mignola, Jason Armstrong: *Humr Johnson - Železný Prométheus*. Přel. Ladislav Niklíček, Comics Centrum, Praha, 2018, 160 s.

Časem s vědou - prosinec

● velkých činech vědy a techniky

Letos jsme oslavili 200 let Národního muzea. Založila ho v dubnu 1818 skupina urozených vzdělanců, v jejichž čele stál hrabě Kašpar Šternberk, pravděpodobně nejvýznamnější přírodovědec své doby a místa. To byl sice nejznámější, avšak zdaleka ne jediný čin, kterým se osvěcený pan hrabě zapsal do naší historie.

Narodil se počátkem roku 1761 v dnešním Šternberském paláci v Praze, a poněvadž měl starší bratry (tudíž nedědil rodový titul a majetek), byl předurčen buď k vojenské, nebo církevní kariéře. V Praze vystudoval filosofii a v Římě teologii. V roce 1785 se stal kanovníkem v řezenské kapitule, kde strávil čtvrt století (léta v Řezně označil za nejkrásnější ve svém životě).

Činnost kanovníka mu nezabírala příliš času, a tak mohl cestovat a poznávat nové lidi a myšlenky. Stále víc se zajímal o přírodní vědy. Učarovala mu především botanika, v Řezně založil rozsáhlou botanickou zahradu, ale zajímal se také o mineralogii a geologii. V letech 1802-5 dělal správce rozsáhlého řezenského biskupství, ale pak už se věnoval především vědě.

V roce 1808 zemřel jeho bezdětný starší bratr Jáchym a Kašpar se jako poslední mužský potomek dynastie musel ujmout správy rodového majetku. Zprvu doufal, že udělá zbylý způsob života a zůstane v Řezně. Brzy se ale ukázalo, že to nepůjde. V roce 1810 se tedy vrací natrvalo do vlasti. Tam se rychle zapojuje do veřejného i odborného života v Čechách. V Praze pokračuje ve své vědecké činnosti a od botaniky a mineralogie přesešlává na paleontologii.

Vedle několika důležitých spisů o české květeně je dnes nejznámější jeho účast v exkurzi na vyhaslou sopku Komorní hůrka nedaleko Chebu, do které předtím nechal vyrazit studijní stolu. Této akce se 30. července 1822 zúčastnili mimo jiné vynikající švédský chemik Jöns Jacob Berzelius a věhlasný básník Johann Wolfgang von Goethe.

Kašpar Šternberk byl hluboce přesvědčen, že přírodní a exaktní vědy mají být prostředkem k rozvoji hospodářství a k povznášení společnosti. O první, ekonomický cíl usiloval jako hospodář na panství, o druhý pak jako učenec a hybatel vědeckého života. Jako takový dospěl k myšlence založit muzeum, které by veřejnosti názorně zprostředkovávalo pokroky vědy. Stal se prvním prezidentem společnosti, která dnešní Národní muzeum založila, vlastnila i spravovala. Té rovněž do začátku věnoval své rozsáhlé sbírky včetně knihovny a levně pronajal část Šternberského paláce.

Jeho chronologicky posledním vědecko-organizačním zářem bylo uspořádání sešlosti německých přírodovědců a léka-

řů v září 1837 v Praze. Právě on zařídil, že tištěná zpráva ze sjezdu se zvlášť důkladně věnovala přednáškám a kresbám Jana Evangelisty Purkyně o mikroskopické stavbě organismů, čímž mu zajistil účast mezi zakladateli buněčné teorie.

Hrabě Kašpar Šternberk zemřel po několika mrtvicích 20. prosince 1838 na svém zámku Břežina u Rokycan. Podle přání mu k nohám do rakve položili dvě geologická kladívka a několik květin.

Takřka přesně po deseti letech, 18. prosince 1848, umírá v Praze další z vědeckých gigantů tehdejších časů Bernard Bolzano, původem napůl Ital, napůl Němec. Narodil se roku 1781 v Praze bez stříbrné lžičky v puse, jeho celoživotním dědictvím byla především tuberkulóza, na kterou postupně zemřelo deset z jeho jedenácti sourozenců a která nakonec dostihla i jeho (sedmašedesáti se dožil jen díky přísnému životnímu režimu).

Po filosofii studoval matematiku a teologii a ty potom přednášel jako profesor na pražské univerzitě. Vášnivě rád diskutoval, jako bytostně svobodomyšlný, ale i tolerantní člověk však nekritizoval ani se nepouštěl do sporů. V diskusi viděl především cestu k poznání. Pověstnými se staly zejména jeho pravidelné exhorty (krátká osvětově vzdělávací kázání s rozpravou), které konal v kostele Nejsvětějšího Salvátora na Starém Městě. Zde mimo jiné hlásal, že ctnost a blaženost celku coby nejvyšší mravní zákon je nadřazen příkazům církve a státu. Neří divu, že narazil. Na Štědrý den 1819 byl císařským dekretem sesazen z katedry a čtyři roky nato i vypuzen z univerzity. Od té doby nesměl učit ani publikovat. Žil v ústraní v Praze, u přátel v Těchobuzi u Pacova, poté v Liběchově na Mělnicku, kde s penzičkou a podporou mecenášů v klidu pracoval. Pokud mohu soudit, jeho myšlenky o morálce, vědě, náboženství i společnosti, jakkoli dobově podmíněné, jsou opravdu hluboké.

Bolzanovým zřejmě nejznámějším spísem je utopie *O nejlepší státě*. Na hodnocení jeho matematického díla si netroufám, ale žít ve vyspělejších končinách, mohl by zejména pracemi z teorie množin (spis *Paradoxy nekonečna*) být matematickou hvězdou velikosti Georga Cantora.

Pokud Kašpar Šternberk široké veřejnosti zanechal Národní muzeum, pak Bernard Bolzano nám odkázal pojem „stověžatá Praha“. Jako první se totiž pokusil spočítat její věže...

Přes veškerou různost však měli oba velikáni něco společného: oba byli vysvěcení teologové a oba mluvili německy, ale považovali se za Čechy a český živel v zemi podporovali.

František Houdek

Jak se neutopit v utopiích Třeštění letitého popularizátora 82

Pokašlávající sympaťák Bolzano (viz předchozí *Časověda*) mě přivedl k zamyšlení, které by mě asi jinak nenapadlo.

Když se řekne „utopie“, každému se vybaví především spis *Utopie* Thomase Morea (1516), podle něhož vznikl nejen obecný termín pro dokonalou zemi, ale i název celého literárního subžánru. Cesta pak pokračuje až třeba k Orwellovi, ale to už není utopie v původním smyslu, nýbrž antiutopie. (Dále zde budíž pojem *utopie* eticky neutrální, té „dobré“ říkejme *eutopie*, „špatné“ *dystopie*.)

Pokusme se nyní zformulovat nějaké základní východisko pro konstrukci utopie. Snažme se přitom postupovat nestranně (což rovnou vylučuje teo- či jinak ideo-logické přístupy). Spatřují dvě cesty.

U té první se napřed musíme ohlédnout. V minulosti (převážně pochmurné) existují řídká období relativního lidu a prosperity, kterým se říká *zlatý věk*. Nejblíže kandidáti z našich končin jsou podle mě dva. Jednak čtrnáctiletí před první světovou válkou. Neválčilo se, hospodářství šlapalo, věda s technikou neustále překvapovaly něčím novým a užitečným. A hlavně – právě díky všem těm báječným objevům a vynálezům veřejnost pohlížela do budoucnosti s důvěrou a optimismem. Zažit Silvestra 1900 v Paříži, to muselo být něco!

Druhým mým adeptem na zlatý věk jsou šedesátá léta. Spojují si je s Beatles a hippies a cestami na Měsíc i s obrovským kulturním vzepětím bez výčitek a pochybností (teprve v následující dekádě vydal Římský klub první zprávu o mezích růstu, populace jako celek poprvé začala stárnout a ve vyspělých zemích začalo klesat IQ).

První cesta tedy vychází z jakéhosi osobního výběru ze zlatých věků, který si autor dosní podle svého gusta. Utopie prvního druhu je v podstatě idealizovaná minulost. (Já bych kupříkladu chtěl dneska žít v Praze s klidem, duchem, nadějami – a podvědomě i vlastním mládím - 60. let, kterou by dnešní možnosti demokracie a technologií pouze vylepšovaly, ne už kazily.)

Druhá cesta vychází z přítomnosti. Jenže ta je příliš složitá a nelze ji postihnout celou. Proto se musí redukovat: Vybrat několik málo důležitých trendů a ty extrapolovat. (Už jen to může být docela zajímavé, zkuste si to.) Já jsem si zvolil setrvalé sílící rozpor mezi úkazy, které nazývám *syndrom velký voči a syndrom snědený krám*. O co jde?

V posledních letech stoupá povědomí o lidských právech a svobodách, o životních jistotách i o významu individuality, přičemž stále víc lidí propadá iluzi (a lísavé reklamy i dostupné úvěry je v ní utvrzují), že mají nárok na všechno to, co vidí v televiz-

ních seriálech. A že je jejich povinností toho dosáhnout. Majetek se stává hlavním zdrojem sebeúcty. I díky tomu průběžně přibývá osob považujících za své selhání, pokud dost nebohatnou. Proti přáním ale stojí realita: Země není nafukovací, zdroje nevnikají z ničeho. (Pokud by všichni pozemšťané měli žít jako Američané, čerpání zdrojů na planetě stoupne jedenáctkrát – to by při dnešní průměrné spotřebě stačilo pro 72 miliard lidí.)

Linie obou syndromů se stále rychleji vzdalují, roste propast mezi tím, co si nárokuje, a tím, co je udržitelně dosažitelné. Deficit má různé podoby – od nekvality přes drahotu až po nedostatek. Ve společnosti stoupá napětí. To se projevuje třeba zjevnějším sobectvím, vyšším výskytem podrazů, agresivity, zhoršených vztahů, psychických potíží, zkrátka blbou náladou.

Dovolím si hrubý fyzikální přírůstek: Mějme baňku s plynem, jehož molekuly, ponoukány jakýmsi zlomyslným démonem, vyžadují pro sebe stále víc prostoru. V nádobě pak roste teplota a tlak.

Takhle tedy může vypadat východisko pro konstrukci utopie, detaily a zápletky lze rozvíjet po libosti.

V tomto bodě můžeme buď skončit, nebo náš pomyslný papírák nějak „hasit“. Dá se z něj upustit plyn, ale redukce počtu lidí je z humanistických důvodů nepřijatelná. Mohli bychom zpevnit jeho stěny, jenže přitvrzení režimu blokuje naše představy o demokracii. Zbývá nějaká forma chlazení. Jak ale zevnitř ochlazovat přehřátou lidskou populaci? Mně jako nejschůdnější vycházejí dvě navzájem komplementární řešení, obě nutná, avšak zdaleka ne dostačující. První je spíše technologické – když nemůžeme zvětšit Zemi, podporujme alespoň expanzi lidí do dalších „rozměrů“; chybějící objem fyzický nahradíme světy mentálními a digitálními. Tam by se každý mohl realizovat či odreagovat víceméně neškodně.

Druhé opatření je psychologické – přimět démona, aby lidi tolik neštal za hmotnými požitky a oni měli šanci přichýlit se ke statkům méně materiálním. (Naneštěstí tím démonem je sama příroda.) V tom by rozhodně pomohlo nevystavovat lidi chudobě (neboť, řečeno s Françoisem Villonem, *nuzota z lidí lotry činí*) a nabídnout jim kvalitní vzdělání, aby pochopili co nejširší souvislosti jevů. Aj, *vidím město veliké*, kde nemá smysl kdovíjak vydělávat, poněvadž jezdit obřím esuvěčkem a cpát se masem je všeobecně považováno za horší než masturbovat na veřejnosti... Spinozovská svoboda jako poznaná nutnost.

Tak se ptám: Bude tato výsledná *-topie* typu *eu-*, nebo *dys-*?

František Houdek

PĚŠKY NAPŘÍČ MARMOKOJEM

Osmidílná česká sci-fi Cara Ostena (MUDr. Jana Lukeše) Pěšky napříč Marmokojem se od konce osmdesátých let stala legendou, kterou podle názvu leckdo znal, ale prakticky nikdo neměl příležitost ji číst. Vědělo se, že jde o rozsáhlý cestopis líčící trestnou výpravu velitele hesperských četníků majora Panila proti vzpírajícímu se hnutí fujpalibónů (komunistů) v protektorátu Marmokoj. Děj se odehrával na astronu Thetis - drobném planetoidu, z něhož podle jedné z autorových konfabulací pocházela Dahorjáné Sedéno, jejíž raketa se zřítila roku 1934 nedaleko Lukešovy rodinné chaty u Solopisk. Zachránil se také vak s písemnostmi, obsahující mimo jiné i rukopisy Pěšky napříč Marmokojem a Dcera vědy. Podle této verze se Lukeš naučil išovský právě od Dahorjáné, kterou posléze pojal za ženu, a oba romány jsou tak vlastně toliko jeho překlady išovského originálu.

V roce 1991 vydalo nakladatelství Lege artis první drobnou lukešovskou publikaci Co byl paxistický puč a vzápětí začalo pracovat i na vydání Marmokoje. Vycházelo z kvalitní kopie rukopisu zapůjčené Lukešovým objevitelem profesorem Vladimírem Boreckým. Práce se dosti vlekla zejména pro přemíru išovštiny v textu, která notně komplikovala přepis, sazbu i redakci. Nicméně koncem roku 1995 byla kniha zhruba připravena do tisku.

Pro poslední kontrolu několika v kopii špatně čitelných drobností bylo nakonec ještě nutné vydat se do Památníku písemnictví, kam Borecký v osmdesátých letech umístil originály Lukešových rukopisů z obav, aby u něj nebyly zabaveny při eventuální domovní prohlídce. Ukázalo se, že v kopii chybělo posledních 30 stran - a tím začal bizarní kolotoč událostí, které postupně vedly k tomu, že kniha nebyla dodnes vydána.

Jediná existující verze rukopisu pocházela z Lukešova opisu pro profesora Jaroslava Stuchlíka a jako vše ostatní, co se dochovalo, nebyla kompletní - chyběly dvě ztracené složky a celý konec v rozsahu dvou dílů. Vlastní autorova pozůstalost byla pokládána za zničenou. V roce 1996 se ale ukázalo, že tomu tak možná není a že z jeho bytu část rukopisů údajně odne-

slí dva psychiatři z Bohnic, kde byl Lukeš hospitalizován před konečným umístěním do domova pro duševně nemocné v Teze, v němž zemřel. Po různých peripetiích se nakonec v prosinci 1996 podařilo ve sklepech bohnického pavilonu 34 najít čtyři bedny, které zde po celé čtvrtstoletí čekaly takřka nedotčené. Obsahovaly mimo jiné i sedmý a osmý díl Marmokoje. Nakonec se pak v rohu sklepa pod starými provozními doklady kliniky našel ještě šestý svazek obsahující poslední postrádanou složku - a román byl kompletní.

Tím bylo definitivně rozhodnuto vydat knihu ve dvou svazcích včetně nově nalezené „dětské verze“, kterou Lukeš napsal ve třinácti letech, kompletní bibliografie a rozsáhlého doslovu, k němuž bylo arci nutno alespoň zběžně prostudovat celý nový konvolut rukopisů a velmi pečlivě pak deníky, což zabralo více než rok. Podstatným zádrhelem se stal rovněž fakt, že původní sazba a korektury byly vyrobeny ve Ventuře 4.1 se zdrojovými texty v MS Wordu 5.0 pro DOS v kódování Kamenických, v čemž už se nedalo dál uspokojivě pracovat a zároveň to prakticky nebylo možné korektně převést do čehokoli novějšího.

A především - jestliže od začátku bylo jasné, že půjde o ztrátový podnik, pak u dvojdílné verze arci dvojnásob. A ježto nakladatelství Lege artis patří k oněm asociálním zvrhlíkům majícím bytostný odpor k jakýmkoli státním dotacím a grantům, bylo čím dál jasnější, že Marmokoj už knižně nevydává.

Po dlouhém váhání ale letos přistoupilo alespoň k publikaci neredigované verze v limitované softwarové edici. Nyní je tedy Pěšky napříč Marmokojem konečně k máni v PDF na DATECH KALU za 300 Kč (což je asi pětina toho, co by ty dva díly stály v prodátném nákladu knižně). Pokud si ji koupí dostatek lidí, aby se zaplatilo alespoň to, co stály písáčky, které rukopisy přepisovaly, nakladatelství slibuje, že připraví nově revidovanou verzi 2.0 s obrázky a každý majitel prvního vydání bude mít nárok na výhodný upgrade.

září 2018

Lege Artis

Osmidílný legendární a dosud nikdy nepublikovaný cestopis z planetoidu Thetis. Navíc dětská verze, kterou Lukeš napsal ve třinácti letech, dodatky, bibliografie a rozsáhlý doslov Jana Hýska obsahující řadu zcela neznámých údajů o Lukešovi, získaných z jeho deníků a jiných nově objevených zdrojů. Verze 1.0 (bez obrázků) - v ceně zdarma všechny updaty (korektury) první verze a sleva na případný upgrade na verzi 2.0 (s cca 120 barevnými obrázky). Dva soubory PDF (366 a 350 stran) za 300 Kč.

Kromě možnosti přečíst si jinak zcela nedostupný román v alespoň nějaké podobě vám nabízíme přímou participaci na dalších osudech Marmokoje. S každou další objednávkou této e-publikace se budeme cítit více zavázáni zájemcům a fandům, abychom postupně dokončili rozdělané korektury. V případě dostatečného zájmu bychom časem vydali i verzi 2.0 s kompletními barevnými obrázky. Ideálně bychom samozřejmě přivítali, kdyby nějaké nakladatelství, které umí čerpat granty, dokázalo v kooperaci s námi vydání dokončit a hlavně je pak prodat. Ve skutečnosti ale už dávno nedoufáme, že by Marmokoj ještě někdy vyšel knižně. Dílo je příliš rozsáhlé a Lukeš jako autor krajně výlučný, navíc po všech stránkách absolutně nekorektní. Datová podoba tedy se vši pravděpodobností zůstane jediným způsobem, jak si román přečíst.

říjen 2018

více na lege.cz/marmokoj.htm

PragoFFest 2019

31. 1. – 3. 2. 2019 Praha

Velký festival popkultury s pestrou zábavou pro hráče, fanoušky, geeky...

Hry na konzolích a počítačích, deskové a karetní, hry miniatur, RPG...

Sci-fi, věda a technologie; horor, fantasy, mýty a historie; anime, comics...

Hraní a turnaje; seriály a filmy; přednášky, besedy, workshopy, soutěže...

PragoFFest probíhá ve dnech 31. 1. - 3. 2. 2019 v Praze, Modrá škola Háje, Kupeckého 576. Pořádá neziskový spolek SFK Avalon o. s.

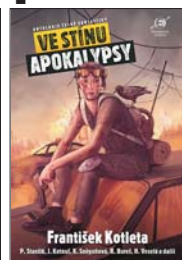
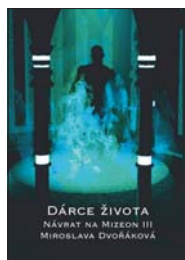
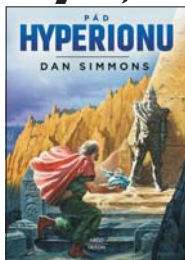
Informace a obchodní podmínky a podmínky pro změny a storno jsou uvedeny na www.pragoffest.cz

Elektronické přihlášení zde:

amber.festivalfantazie.cz/index.php?change_action=pgf

Nenašli jste pod stromečkem? Chyba, kterou lze napravit

Odposlechnuto na Karlově mostě

Rozhlíží se Macron na Karlově mostě a volá: „Krásná je ta naše Evropská unie.“

Slyší to babka opodál a povídá: „Panáčku, to není Evropská unie, to je Česko.“

„Kuš, babo,“ oduší Macron, „však ty ses taky jmenovala jinak, dokud si byla svobodná.“

NON FICTION
Ladislav Čumba

Wittgensteinova kniha faktů

Představte si to. Občas člověk narazí na víno tak suché, až mu z něj jazyk zcepení, protože nechápe, co pije. Podobně člověk občas narazí na text tak lapidární, až se mozek v duchu marně podivuje, co to vlastně dělá, když dál čte.

Nemám k filosofii Ludwiga Wittgensteina a tudíž ani k němu samotnému žádný zvláštní vztah, ale oboje bylo důležité pro jednoho mého vyučujícího, který byl zase důležitý pro mne, takže přeci jen po očku sleduji, co se u nás kolem něho děje. Na rozdíl třeba od Karla Poppera, ke kterému mě rovněž přivedl Jiří Fiala a který je pro mne samotného důležitý velice. Nicméně Wittgenstein sám byl dost pozoruhodný a ledacos okolo něj bylo ještě kurióznější, takže nápad napsat knihu o všem možném, co se ho týká, není tak bláznivý, jak by se mohlo zdát (zvláště, když se autor k naší úlevě zařekl důsledně vyhýbat tématu jeho filosofie). Dopředu – v druhém místo v předposledním odstavci – podotýkám, že moji oblíbenou historiku Wittgenstein vs. Popper (0:1 na body) v knize nenajdete.

Je dobře známo, že všechno souvisí se vším. Takové ty výzkumy, kolikrát si musí někdo potírást rukou, aby byli dva libovolní lidé na světě propojeni. To číslo je překvapivě malé; a když se začalo zkoumat propojení článků na Wikipedii, bylo ještě menší. Když podobně propojení necháte hledat počítač, bude cesta, kterou objeví, možná barvitá, ale oné tajemné „no tedy, to jsou věci“ specifčnosti nedosáhne, leda náhodou. Jestli může být tento zápisek vůbec něčím užitečný, je to odpověď na otázku, zda se „áaach“ propojení povedlo Ladislavu Čumbovi. Inu, povedlo.

Obávám se, že tak užitečné to zase není. Takže, nakolik? To záleží na vás, čili s odpovědí na tuhle otázku je těžké posloužit. Obrazně podáno: Jestli vás někdy lákalo vstoupit do pozdně impresionistického obrazu s lekníny, vyzkoušet, zda vás obří listy udrží, kouknout, jak vypadají exotické květy z neobvyklého úhlu, zjistit, kde se schovávají nevyhnutelné žáby – pak je tohle kniha pro vás. Nezávisle na vašem vztahu k Wittgensteinovi (a jeho filosofii). Knihu si ovšem můžete přečíst i z jiného důvodu nebo ji nemusíte číst vůbec, k ničemu z toho moje schválení nepotřebujete, to je snad od začátku jasné.

Dobře, *Wittgensteinova kniha faktů* není přímo kniha, která by v uspořádání naší knihovny patřila do zvláštní odpadní kategorie „dílo génia“, i když v té knize jsou místa a chvíle, kdy v člověku zamrazí, že by mohla. Snad je tudíž možné charakterizovat ji trochu blíže.

Jestli jste se někdy něčím zajímavým snažili hlouběji zabývat a nějak to postihnout, nejspíš vás proces dohledávání občas přivedl k objevení faktů, které byly vskutku pozoruhodné, ale s původním tématem už neměly mnoho společného, takže vám bylo trochu líto, že je nutné je pominout. No a Ladislav Čumba, možná proto, aby mu to líto být nemuselo, se rozhodl podobná fakta nevynechat. Taková je to kniha. **Jiří Grunt**

Více na plus.google.com/+JirkaGrunt/posts/MuXa2VsgVyB
Ladislav Čumba: *Wittgensteinova kniha faktů*. Argo, Praha, 2017, 368 s.